

Hoofdstuk 8

Wat is economie ?	89	Stabiliteits- en Groeipact	112
Monetair beleid	93	Lissabonstrategie	113
Begrotingsbeleid	95	Wisselreserves van de NBB	114
Inflatie	97	Basisrentetarieven van de ECB	115
Consumptieprijsindex – HICP – gezondheidsindex...	98	Ultieme kredietverstrekker	116
Groei	99	Openmarktoperaties: basis-herfinancieringstransacties	117
Bruto binnenlands product	100	Financiële markten	119
Activiteits-, werkgelegenheids- of werkloosheidsgraad...	101	SEPA: Single Euro Payments Area	120
Conjunctuur	102	Bretton Woods-instellingen	121
Conjunctuurindicator – Barometer van het consumentenvertrouwen	103	Belgische kiesgroep bij het IMF	122
Nationale rekeningen	105	Van G5 naar G20	123
Betalingsbalans	106	Wereld Economisch Forum – Wereld Sociaal Forum	124
Wie creëert het geld ?	107	Centrale Raad voor het Bedrijfsleven – Nationale Arbeidsraad	125
Seigneurage	108	Pensioenstelsels	126
Fiduciair geld en zijn dekking	109	Prudentieel toezicht	128
Economische en Monetaire Unie	110		
Verdrag van Maastricht	111		

Andere definities zijn terug te vinden op de website van het Museum (Woordenlijst):
www.nbbmuseum.be

Infomap

Ieder beroep heeft zijn jargon, iedere specialiteit zijn basisbegrippen. Zo ook het soms vrij gesloten wereldje van de centrale banken. Alhoewel, elke dag staat er in de krant wel iets over het bbp, rentetarief, groei, inflatie... Er wordt aangenomen dat iedereen weet wat daarmee wordt bedoeld, maar is dat wel het geval?

Wat is economie?

Het beheer van schaarse middelen of alle menselijke gedragingen in verband met de productie, de distributie en de consumptie van goederen en diensten?

Economie blijft vaak beperkt tot een bijzonder aspect van het menselijke gedrag, namelijk het streven naar een optimale aanwending van middelen die schaars zijn om te voldoen aan behoeften die daarentegen talrijk en onbegrensd zijn.

Economie is de studie van de wijze waarop de maatschappij haar schaarse middelen beheert⁽¹⁾.

Er bestaat echter geen eensgezindheid over een definitie van de economische wetenschap. Deze zou bijvoorbeeld ruimer kunnen worden omschreven als: de studie van alle gedragingen in verband met de productie, de distributie en de consumptie van goederen en diensten. Zo'n definitie is echter veelomvattend en bestrijkt een geheel van menselijke activiteiten die economische, maar ook politieke of ethische keuzes vergen. Ze heeft niettemin de verdienste aan te tonen dat de menselijke gedragingen onderling afhankelijk zijn en dat het moeilijk is de respectieve domeinen van de verschillende sociale wetenschappen

(economie, sociologie, politieke wetenschappen, psychologie, enz.) nauwkeurig af te bakenen. Het probleem om de grenzen van de analyse nader te bepalen en daarbij de onderlinge afhankelijkheid te erkennen, is inherent aan alle menswetenschappen.

De term « economie » is afkomstig van het Griekse woord dat « hij die huishoudt » betekent. De gelijkenissen tussen economie en gezin zijn talrijk. Een gezin leiden betekent de huishoudelijke taken verdelen, beslissingen nemen over de te verrichten uitgaven en keuzes maken zoals: als ik een auto koop, kan ik niet op vakantie gaan. De economie krijgt te maken met dezelfde vraagstukken: welke soorten goederen of diensten moeten worden geproduceerd, hoe zullen de beschikbare middelen zoals arbeid, grond of bepaalde installaties worden toegewezen aan de verschillende gewenste producties? Wie beslist over die productie en voor welke consumptie? Hoe worden de inkomens verdeeld? Worden deze besteed – en zo ja waaraan – of worden ze gespaard en waarom?

Om die vragen te beantwoorden, dienen keuzes te worden gemaakt en dit is des te onvermijdelijker omdat de middelen (grond, grondstoffen, werktijd, machines, enz.) beperkt zijn. Door de schaarste en de hierdoor vereiste keuzes te bestuderen, neemt de economie tevens deel aan het debat over de verdeling van de welvaart of over duurzame ontwikkeling. De economie vormt dan ook de inzet van het sociale en politieke beleid. Die keuzes kunnen worden onderzocht op het niveau van de consument of de onderneming, of voor de economie als geheel.

(1) N. Gregory Mankiw. *Principles of Economics*, 1998. In het Nederlands verwijst de term economie zonder onderscheid naar de economische wetenschap en naar al wat deze onderzoekt.

Micro-economie en macro-economie

Micro-economie is de naam die men geeft aan de studie van individuele gedragingen, in het bijzonder die van consumenten, producenten of bezitters van middelen en aan de analyse van hun wisselwerking. De macro-economie onderzoekt dan weer de economie als geheel en tracht daarbij de verbanden te begrijpen tussen de diverse aggregaten als inkomen, werkgelegenheid, investeringen en besparingen.

Het is onmogelijk de realiteit in al haar complexiteit volledig te doorzien en te begrijpen. In België zijn er verscheidene miljoenen consumenten en bijna 600.000 ondernemingen die actief zijn op honderden verschillende markten, waaronder sommige exportmarkten. Het is onmogelijk het gedrag van elk economisch subject te begrijpen. Hoe kunnen we derhalve de impact van een economische beslissing meten of hoe kunnen we twee acties vergelijken in termen van kosten en baten voor de hele economie?

In een poging dit te bewerkstelligen, moet de micro-economie uitgaan van een aantal hypothesen en de realiteit terugbrengen tot enkele gedragingen die als maatstaf gelden. De klassieke micro-economie stelt voor het menselijke gedrag – en dit is een eerste belangrijke hypothese – als rationeel te beschouwen. Het wordt dus in de eerste plaats geleid door de rede en niet door gevoelens, passie of andere externe invloeden. Een andere belangrijke hypothese heeft betrekking op de informatie waarover ieder individu beschikt. Daarvan wordt aangenomen dat ze volledig en meteen voorhanden is. Precies omdat ze volmaakt ingelicht zijn, kunnen de consumenten en de producenten de rationeelste beslissingen nemen die het best stroken met hun objectieve economische belang. Ten slotte zijn individuen onafhankelijk en kan geen van hen beslissingen opdringen aan anderen, zodat er « volkomen concurrentie » is.

Die hypothesen leiden tot de uitwerking van vrij eenvoudige modellen met de bedoeling bepaalde economische gedragingen te simuleren: hoe evolueert de vraag van de consument naar een goed, hoe reageert het aanbod van een onderneming, hoe worden de prijzen gevormd? Ieder economisch subject zal, in die theoretische omgeving, zijn doelstellingen maximaal willen

bereiken ondanks een aantal beperkingen. Een onderneming zal bijvoorbeeld streven naar een zo hoog mogelijke winst, die weliswaar wordt ingeperkt door technische belemmeringen en kosten. De consument zal dan weer zijn voorkeuren optimaal willen bevredigen met inachtneming van zijn inkomen. Op de markt, de plaats waar de consument en de producent elkaar ontmoeten, worden de verhandelde hoeveelheden en de prijzen vastgesteld.

De macro-economie beschouwt de mogelijke wisselwerkingen tussen grotere gehelen. Het bruto binnenlands product (bbp), de werkloosheid, de uitvoer of de invoer van een land zijn zogenaamde macro-economische statistieken. Ze leren ons niets over een onderneming of gezin in het bijzonder, maar verschaffen ons inlichtingen over de toestand van de economie als geheel en over de wisselwerkingen tussen de voornaamste componenten ervan. Verscheidene van die begrippen worden in de volgende bladzijden toegelicht.

De macro-economie zoals ze door de econoom J. M. Keynes (° 1883 – † 1946) werd ingevoerd, tracht vragen te beantwoorden van het type: waarom heerst er werkloosheid? Waarom stijgen de prijzen? Waarom nemen de productie en de werkgelegenheid in sommige jaren toe en in andere niet? Hoe evolueren de inkomens en hoe worden ze verdeeld?

Aangezien het gedrag van miljoenen individuen het verloop van de nationale economie bepaalt, is het niet mogelijk macro-economische ontwikkelingen te begrijpen zonder zich te verdiepen in de micro-economische beslissingen die eraan ten grondslag liggen. Hedendaagse economen werken daartoe syntheses, macro-economische modellen met micro-economische grondslagen, uit door bepaalde hypothesen van de klassieke micro-economie te wijzigen (bijvoorbeeld door rekening te houden met de « onvolkomenheden » van de markten: marktmacht van de grote ondernemingen en de vakbonden, asymmetrische informatie, enz.) en door verder te kijken dan de mechanische relaties van de keynesiaanse macro-economie (bijvoorbeeld door de verwachtingen van de deelnemers aan het economische leven in te calculeren).

Economisch beleid

In het economische leven is de overheid geen deelnemer als de andere: ze kan een doorslaggevende invloed op de economie uitoefenen via haar regelgeving en transacties.

Eerst en vooral is het de overheid die de spelregels bepaalt, bijvoorbeeld via het overeenkomstenrecht, het vennootschapsrecht, de concurrentieregels, enz.

De overheid speelt ook een rol in de economie via de handelingen die ze stelt. Deze vullen de markt aan door overheidsdiensten te verstrekken, bijvoorbeeld in het vlak van infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg, geld, enz.

De overheid zorgt ook voor herverdeling van inkomens (belastingen, sociale zekerheid, enz.).

Ze beïnvloedt ten slotte de vraag via bijvoorbeeld haar beslissingen over het bedrag van de ontvangsten en uitgaven, en dus over de ontwikkeling van de overheidsschuld, het begrotingsbeleid.

De economische wetenschap analyseert ook het optreden van de overheid en wordt gebruikt om aanbevelingen inzake het economische beleid te formuleren. Ze biedt mogelijke antwoorden op de talrijke vragen die zich aan de overheid opdringen: bijvoorbeeld, wat zijn de gevolgen van de bescherming van de nationale producenten (« protectionisme ») door middel van hoge douanerechten of andere maatregelen zoals subsidies, schrootheidspremies, ...? Hoe wordt het gedrag veranderd door de verschillende belastingstelsels? Welke prijs moet worden vastgesteld voor overheidsdiensten? Door welke prikkels kan vervuiling met de minste kosten worden beperkt? Wat zijn de gevolgen van de verschillende arbeidsreglementeringen? Wat is het meest geschikte begrotingsbeleid in een bepaalde context? Wat is het meest geschikte begrotingsbeleid in een bepaalde context?

Is economie een wetenschap?

Economen trachten een wetenschappelijke methode toe te passen. Net als in de fysica is het van belang:

- de realiteit te observeren en niet te oordelen naar de schijn;
- sluitende theorieën op te stellen (er wordt steeds meer gebruik gemaakt van wiskunde);
- de geldigheid van deze theorieën te meten door ze aan de feiten te toetsen.

Nochtans bestaan er aanzienlijke verschillen tussen fysica en economie:

- de economie is als resultaat van miljoenen beslissingen veeleer verwant met de meteorologie en het is moeilijk en wellicht zinloos laboratoriumvoorwaarden te creëren zoals voor herhaalbare experimenten;
- de economische wetenschap analyseert de gedragingen van baanbrekende actoren, zodat de in het verleden vastgestelde wetmatigheden altijd afhankelijk zijn van hun historische omgeving en kunnen veranderen;
- de economische wetenschap zelf past haar onderzoeksobject aan, omdat de economische opvattingen van de actoren hun gedrag wijzigen.

De genoemde kenmerken, die eigen zijn aan alle menswetenschappen, verklaren het voortbestaan van concurrerende theorieën.

Hypothesen en modellen

Om een complexe realiteit af te bakenen, stelt de wetenschappelijke argumentatie hypothesen vast. Door de realiteit te vereenvoudigen zorgt dit voor een beter inzicht. De analyse van het gedrag van een consument kan bijvoorbeeld geen rekening houden met alles wat zijn beslissingen kan beïnvloeden noch met alle keuzes die hij kan maken. Derhalve zal men de analyse vereenvoudigen door de vraag van de consument naar een bepaald goed te bestuderen in het licht van het prijsverloop van dit goed. Om dit verband zichtbaar te maken, moeten hypothesen worden vastgesteld: het inkomen van de consument blijft constant of zijn smaak verandert niet. Die hypothesen maken het mogelijk het verband tussen beide variabelen (de gevraagde hoeveelheid van een goed en de prijsontwikkeling ervan) af te leiden

en beperken de studie, in dit geval van de vraag naar een goed, tot het meten van de verandering van de vraag naar dat goed naargelang van zijn prijschommelingen.

De modellen worden vaak weergegeven in de vorm van diagrammen of vergelijkingen. Hiermee kunnen, uitgaande van enkele hypothesen, de verbanden worden getoond tussen twee of meer variabelen. Die hypothesen zullen uiteraard kritiek oogsten en de modellen die erop steunen zullen aan de werkelijkheid worden getoetst. Indien ze onvoldoende in staat zijn een situatie te verklaren, zullen de hypothesen worden gewijzigd en zullen andere verbanden worden vastgelegd, teneinde de theorie te verbeteren, nieuwe concepten in te voeren of een nieuw model samen te stellen. Zelden is een theorie of een analyse helemaal goed of slecht. Elke theorie kan bepaalde situaties verklaren en is altijd voor verbetering vatbaar. Dit werk vormt de kern van het wetenschappelijke denkproces.

Monetair beleid

Een van de hoofdtaken van een centrale bank is het monetaire beleid uitstippelen en uitvoeren. Maar wat streeft een centrale bank eigenlijk na met haar monetaire beleid en op welke manier beïnvloeden haar rentebeslissingen de inflatie en de groei?

Sinds 1 januari 1999 is het Eurosysteem (de ECB en de nationale centrale banken van de EU-lidstaten die de euro hebben ingevoerd) verantwoordelijk voor het eengemaakte monetaire beleid in het eurogebied. De rentebeslissingen worden centraal genomen – door de Raad van Bestuur van de ECB waar de gouverneur van de NBB deel van uitmaakt – maar ze worden in hoge mate gedecentraliseerd uitgevoerd.

De rentebeslissingen zijn gericht op prijsstabiliteit...

Het eengemaakte monetaire beleid heeft als belangrijkste doelstelling de prijsstabiliteit te handhaven, d.w.z. ervoor te zorgen dat de consumptieprijsen in het eurogebied op middellange termijn met minder dan, maar ongeveer, 2 % per jaar stijgen. Op die manier draagt het monetaire beleid bij tot duurzame groei en werkgelegenheid, aangezien in het verleden is gebleken dat zowel een te hoge als een negatieve inflatie schadelijk zijn voor de economie.

... maar hun gevolgen zijn pas voelbaar na een lang en complex proces.

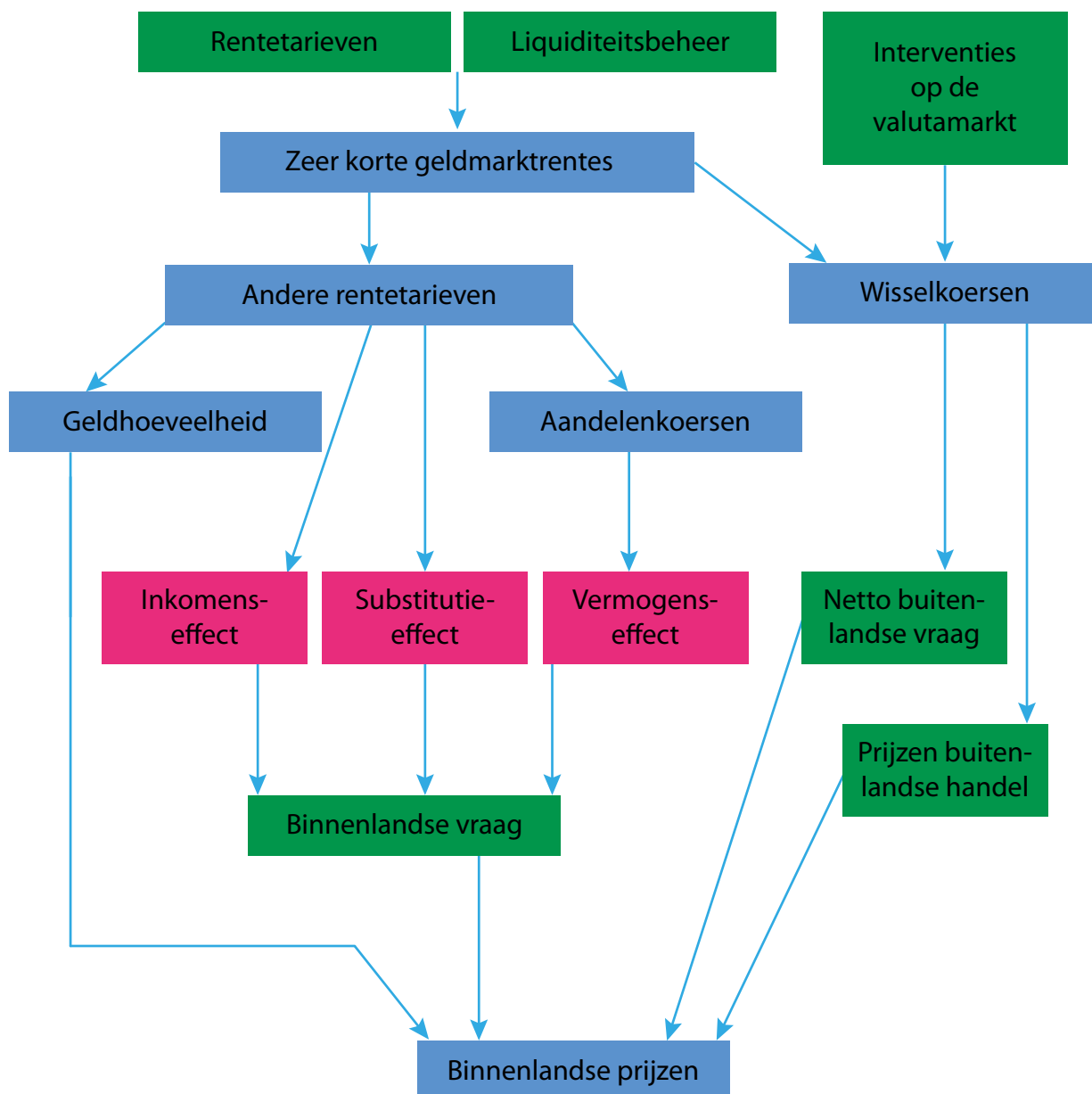
Het Eurosysteem heeft echter geen rechtstreekse invloed op de prijzen van de goederen en diensten die wij consumeren. De rentebeslissingen werken pas in op het algemene prijspeil na een lang en complex transmissieproces (zie hoofdstuk 5). Het Eurosysteem is dan ook alleen verantwoordelijk voor het verloop van de inflatie op middellange termijn en niet voor schokken op korte termijn, zoals de prijsstijgingen die voortvloeien uit een opstoot van de olieprijsen. Het betekent ook dat het Eurosysteem waakzaam moet zijn en bij voorbaat reageren op de voorspelbare ontwikkelingen die de prijsstabiliteit in de toekomst kunnen bedreigen.

Een voorbeeld

Het Eurosysteem bepaalt de voorwaarden waartegen het wekelijks kredieten verstrekt aan de kredietinstellingen; dat is trouwens zijn belangrijkste instrument. Als het de rente op deze basis-herfinancieringstransacties of MRO's (main refinancing operations) verhoogt, zullen de kredietinstellingen op hun beurt de rentetarieven optrekken die zij aan hun kredietnemers vragen. De gezinnen en de bedrijven zullen daardoor minder gaan consumeren en investeren, want lenen wordt duurder. De opwaartse druk op het algemene prijspeil neemt zo af, wat de initiële bedoeling was van de renteverhoging.

Transmissiemechanisme

Voor wie er meer wil over weten:

- Hoofdstuk 5: Een stabiele munt
- Infomap: Basisrentetarieven van de ECB, p. 115
Ultieme kredietverstrekker, p. 116

Begrotingsbeleid

De term begrotingsbeleid slaat op de wijze waarop de overheid via haar uitgaven en haar ontvangsten tracht haar opdrachten van algemeen belang en haar macro-economische doelstellingen te realiseren.

De overheid levert diverse diensten als onderwijs en gezondheidszorg, ze laat infrastructuurwerken uitvoeren, ze verstrekt pensioenen, enz. Om deze uitgaven te financieren, heft de overheid belastingen en sociale bijdragen. Het verschil tussen de ontvangsten en de uitgaven vormt het begrotingssaldo.

Het regeerakkoord legt traditioneel de grote lijnen vast van het begrotingsbeleid voor de volgende jaren. De concrete invulling gebeurt jaarlijks bij de begrotingsopmaak. Aangezien de omvang en de aard van de overheidsuitgaven en -ontvangsten erg belangrijke maatschappelijke keuzen zijn, moet de begroting worden goedgekeurd door het parlement. Hierdoor wordt een garantie ingebouwd dat het begrotingsbeleid zo goed mogelijk de voorkeuren van de bevolking weerspiegelt.

Als de ontvangsten niet volstaan om de uitgaven te dekken, dan boekt de overheid een tekort en bouwt ze schulden op.

Als een overheid grote tekorten heeft waardoor de schuld fors oploopt, dan zullen latere generaties die last moeten dragen. In sommige gevallen kan het verantwoord zijn schulden aan te gaan, bijvoorbeeld voor investeringen in onderwijs en infrastructuurwerken waarvan ook de volgende generaties de voordelen plukken. Maar het komt erop aan een spiraal van sterk stijgende schulden en oplopende rentelasten te vermijden.

België heeft nog steeds een zware schuldenlast door de grote tekorten uit het verleden. Bovendien wordt ons land, net als de andere Europese landen, geconfronteerd met een snel ouder wordende bevolking. Deze evolutie zal de overheidsuitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg in belangrijke mate verhogen. Om drastische besparingen of een weer oplopende schuld te voorkomen, moet de overheid zo snel mogelijk een overschot op haar begroting trachten op te bouwen. Hierdoor zal de schuldgraad verder dalen en dus ook de rentelasten, wat de nodige begrotingsmarge creëert om de vergrijzingkosten op te vangen.

Europese stimuli

De monetaire unie versterkt de noodzaak om een gezond begrotingsbeleid te voeren. Een sterk oplopende schuld in één lidstaat zou bijvoorbeeld kunnen leiden tot stijgende rentevoeten in het hele eurogebied; en als de overheidsuitgaven fors toenemen kan de inflatie stijgen. Om dit te vermijden zijn in het Verdrag van Maastricht limieten afgesproken die alle lidstaten moeten naleven. In principe mag het tekort niet groter zijn dan 3 % van het bruto binnenlands product (bbp) en moet de schuld onder de 60 % van het bbp blijven of deze limiet althans voldoende snel naderen. En het Europese stabiliteits- en groeipact bevat concrete regels waaraan het begrotingsbeleid van de EU-lidstaten moet beantwoorden. Gezonde overheidsfinanciën kunnen gunstige voorwaarden creëren voor prijsstabiliteit en een sterke, duurzame groei, die op zijn beurt de werkgelegenheid bevordert.

Begrotingstekort (-) / -overschot (+) (in % van het bbp)

	2005	2006	2007	2008
AT	-1,6	-1,6	-0,5	-0,4
BE	-2,7	0,3	-0,2	-1,2
CY	-2,4	-1,2	3,4	0,9
DE	-3,3	-1,5	-0,2	-0,1
ES	1,0	2,0	2,2	-3,8
FI	2,8	4,0	5,2	4,2
FR	-2,9	-2,3	-2,7	-3,4
GR	-5,1	-2,8	-3,6	-5,0
IE	1,7	3,0	0,2	-7,1
IT	-4,3	-3,3	-1,5	-2,7
LU	0	1,4	3,6	2,6
MT	-2,9	-2,6	-2,2	-4,7
NL	-0,3	0,6	0,3	1,0
PT	-6,1	-3,9	-2,6	-2,6
SI	-1,4	-1,3	0,5	-0,9
SK	-2,8	-3,5	-1,9	-2,2
UK	-3,4	-2,7	-2,7	-5,5
USA	-3,3	-2,3	-2,9	-5,9
Japan	-6,7	-1,6	-2,5	—

Bron: ECB-Eurosystem (Statistical Data Warehouse)

Overheidsschuld (in % van het bbp)

	1992	1995	2000	2005	2006	2007	2008
AT	56,27	68,27	66,42	63,71	61,98	59,45	62,52
BE	128,59	129,79	107,77	92,21	87,88	83,96	89,57
CY			58,82	69,08	64,64	59,38	49,14
DE	42,06	55,60	59,69	67,84	67,59	65,07	65,89
ES	45,85	62,71	59,24	43,03	39,64	36,24	39,49
FI	40,04	56,67	43,79	41,42	39,24	35,08	33,38
FR	39,73	55,48	57,33	66,36	63,66	63,80	68,01
GR	80,14	99,20	101,82	98,83	95,87	94,83	97,63
IL	91,54	81,11	37,70	27,48	24,91	24,96	43,23
IT	105,20	121,55	109,18	105,83	106,51	103,50	105,81
LU	4,80	7,44	6,40	6,07	6,72	6,90	14,67
MT			55,93	69,82	63,68	62,06	64,07
NL		76,08	53,78	51,82	47,39	45,63	58,23
PT		61,03	50,35	63,57	64,67	63,55	66,41
SI			26,77	27,02	26,73	23,41	22,82
SK		22,17	50,32	34,16	30,44	29,36	27,64
UK	38,52	50,75	41,02	42,26	43,37	44,15	51,60
USA	59,38	59,57	43,72	49,09	48,54	49,29	56,79
Japan	—	—	128,96	163,17	160,04	156,14	—

Bron: ECB-Eurosystem (Statistical Data Warehouse)

Voor wie er meer wil over weten:

- ECB, Statistical Data Warehouse (sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=10000018)
- Infomap: Verdrag van Maastricht, p. 111
Stabiliteits- en Groeipact, p. 112

Inflatie

De term inflatie verwijst naar het stijgingstempo van het gemiddelde prijspeil in een economie. De inflatie is laag wanneer dat prijspeil niet erg uitgesproken stijgt. Dat was in België de voorbije 15 jaar doorgaans het geval.

Er is sprake van hyperinflatie, wanneer het gemiddelde prijspeil zeer sterk stijgt, zoals bijvoorbeeld in Duitsland in de jaren 20, in ex-Joegoslavië in 1993 of recenter nog in Zimbabwe (2000-...). Een verdubbeling van het prijspeil op een jaar tijd, wat overeenstemt met een inflatie van 100 procent, was in voornoemde gevallen helemaal geen uitzondering. Wanneer het gemiddelde prijspeil daarentegen een systematische neiging tot dalen vertoont is er sprake van deflatie.

Omdat een stijging van het prijspeil de koopkracht aantast, staat inflatie ook voor geldontwaarding. Precies daarom koestert de publieke opinie de vrees voor inflatie. Wat kan ik morgen kopen met het geld dat ik vandaag bezit, het is een vraag die ieder van ons raakt. Centrale banken delen die afkeer, omdat inflatie neerkomt op een waardevermindering van het geld dat zij uitgeven. Dat verklaart waarom de monetaire autoriteiten zo aan prijsstabiliteit gehecht zijn. Toch dienen hierbij twee nuanceringen aangebracht te worden.

1. Men streeft zelden een *absolute* prijsstabiliteit of nulinflatie na, maar wel een bescheiden, positief inflatiepercentage. Zo tracht men te vermijden om in een situatie van deflatie te verzeilen. Voor het eurogebied werd prijsstabiliteit op de middellange termijn gedefinieerd als een jaarlijks positief inflatiepercentage van minder dan, maar in de buurt van 2 %.
2. Men streeft stabiliteit van het gemiddelde prijspeil na en niet van de individuele prijzen van bepaalde goederen of diensten. Het kan immers perfect dat de prijzen van bepaalde goederen of diensten die erg in trek zijn stijgen, terwijl de prijzen van andere, zoals bijvoorbeeld computers, dalen omdat zij onderhevig zijn aan een sterke technologische vooruitgang.

In de praktijk wordt de inflatie gemeten als de procentuele stijging van de consumptieprijsindex.

Inflatie kan te wijten zijn aan een te grote vraag in verhouding tot de aanbodcapaciteit, aan verhoogde kosten voor het vervaardigen van goederen of het leveren van diensten of aan een grotere stijging van de geldhoeveelheid in vergelijking met de stijging van het aanbod van goederen en diensten.

Voor wie er meer wil over weten :

- Voor cijfergegevens en grafieken over inflatie, zie: Inflatie en indexering in België: oorzaken en mogelijke gevolgen van de inflatieopstoot (www.nbb.be/doc/ts/Enterprise/Press/2008/cp20080613NLb.pdf).
- Via de toepassing « Belgostat » kan je onder de rubriek « Prijzen en lonen » een historisch overzicht opvragen van de consumptieprijsindex vanaf 1900 tot nu.
- Infomap: Consumptieprijsindex – HICP – gezondheidsindex..., p. 98
Conjunctuurindicator – Barometer van het consumentenvertrouwen, p. 103

Consumptieprijsindex – HICP – gezondheidsindex...

Over een paar jaar viert de Belgische index van de consumptieprijzen zijn honderdste verjaardag. Sinds 1920 wordt hij maandelijks berekend al moet gezegd worden dat de index van vandaag nog nauwelijks te vergelijken valt met deze uit de beginjaren. Oorspronkelijk werd gekeken naar de prijsevolutie van 56 voedingsproducten in 59 gemeenten. Vandaag is dit aantal bijna vertienvoudigd tot 507 producten en 65 gemeenten.

Het indexcijfer van de consumptieprijzen is een economische indicator die op een zo objectief mogelijke manier de prijsevolutie in de tijd probeert weer te geven van een korf van goederen en diensten die door de gezinnen wordt aangekocht

en als representatief wordt beschouwd voor hun verbruiksgewoonten. Op basis van de evolutie van bestedingspatronen worden producten uit de korf verwijderd en andere toegevoegd. Zo worden bijvoorbeeld soepvlees, breiwol, een faxtoestel en een videorecorder niet meer opgenomen ten voordele van gsm-gesprekken, een internetabonnement, een Chinese dagschotel, een dvd-recorder, joggingschoenen...

In overeenstemming met de door Eurostat gehanteerde geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (GICP of HICP = *harmonized index of consumer prices*) worden de producten ingedeeld in 12 groepen (zie tabel).

Om het concurrentievermogen van België te vrijwaren werd vanaf 1994 de gezondheidsindex van kracht. Dit cijfer dient als referentie voor de aanpassing van de lonen, de sociale uitkeringen en de huur aan de evolutie van de levensduurte. De berekening van de gezondheidsindex gebeurt door uit de berekening van de consumptieprijsindex tabak, alcoholhoudende dranken en motorbrandstoffen (behalve LPG) te verwijderen.

		Basis 2004	2004	Basis 1996	1996
		Aantal	Weging (%)	Aantal	Weging (%)
1	Voedingsmiddelen en dranken	166	192,34	165	214,31
2	Tabak	3	10,49	4	13,22
3	Kleding en schoeisel	49	62,37	55	81,98
4	Huisvesting, water, elektriciteit, gas e.a.	25	156,96	30	146,55
5	Stoffering, huishoudapparaten en dagelijks woningonderhoud	61	72,84	55	86,06
6	Gezondheidsuitgaven	20	42,49	22	39,62
7	Vervoer	36	156,15	33	138,2
8	Communicatie	6	36,62	4	22,27
9	Recreatie en cultuur	78	123,53	62	117,25
10	Onderwijs	2	5,76	1	4,25
11	Horeca	23	70,26	20	66,25
12	Diverse goederen en diensten	38	70,19	30	70,22
		507	1.000	481	1.000

Voor wie er meer wil over weten:

- Een nieuwe nationale consumptieprijsindex en tien jaar HICP, NBB, Economisch Tijdschrift, juni 2006
- Internet: statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/economie/consumptieprijzen/consumptieprijsindex/algemene_index/index.jsp

Groei

Als een econoom over *groei* spreekt, dan heeft hij het meestal over de jaarlijkse toename van de productie van goederen en diensten in een land, of kortweg het bruto binnenlands product (bbp). Leidt groei tot meer welzijn? Waarschijnlijk wel, maar niet noodzakelijk. Hij meet enkel de activiteiten die worden vergoed. Wie voortaan deeltijds gaat werken i.p.v. voltijds, of wie zich een fiets aanschafft i.p.v. een auto doet daardoor de groei dalen. En toch...! Groei komt ook niet noodzakelijk iedereen ten goede, want er wordt niets gezegd over de verdeling ervan tussen arm en rijk. En tot slot wordt er helemaal geen rekening gehouden met de schadelijke effecten die groei met zich meebrengt, denk maar aan de vervuiling waarmee we misschien de volgende generaties opzadelen.

In de lange termijn wordt de groei door diverse factoren bepaald: de toename, de kwaliteit en het rendement van arbeid en materieel (gebouwen, machines, computers, enz.), wat dan weer afhangt van hoe de economie is georganiseerd en van de technologische evolutie.

Op korte termijn verloopt de activiteit in ups en downs, zelfs met recessie. Dit heet conjunctuur.

De Nationale Bank draagt bij tot de groei door deel te nemen aan het monetaire beleid van het Eurosysteem, dat onze koopkracht zo intact mogelijk probeert te houden en de conjunctuurschommelingen afvlakt, door biljetten in omloop te brengen en door de efficiëntie en de betrouwbaarheid van de betalingssystemen te bevorderen.

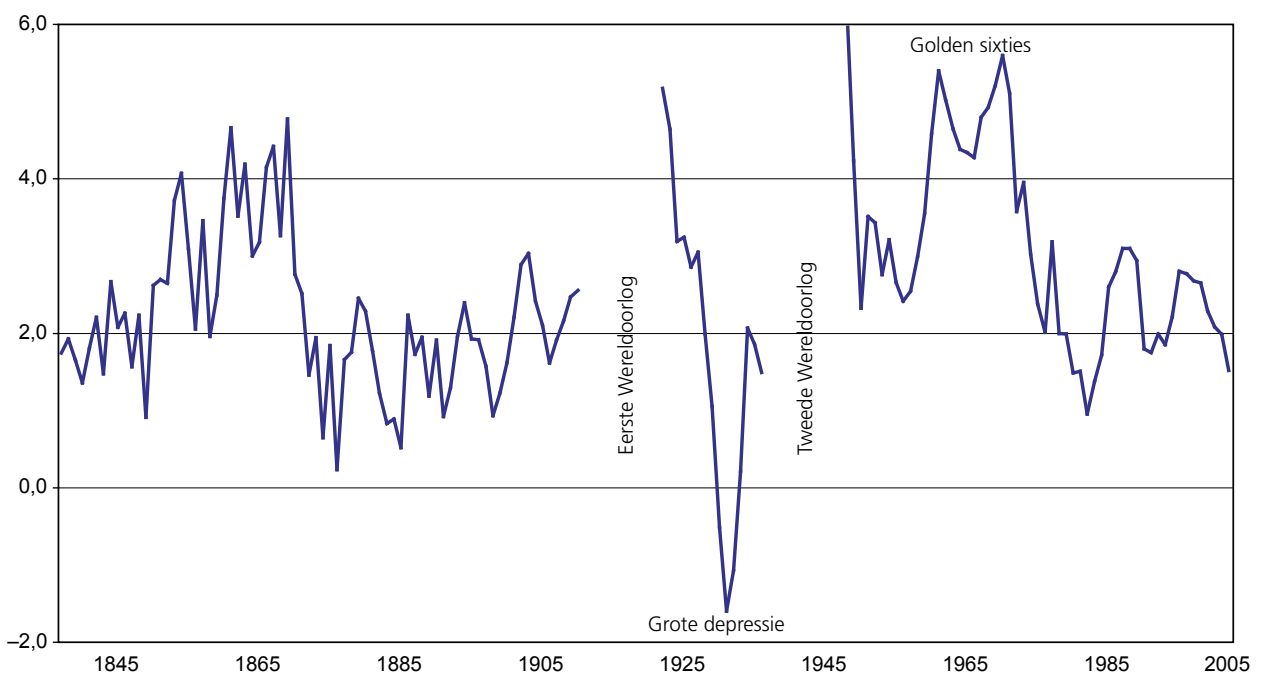
Van 1835 tot 2002 bedroeg de jaarlijkse groei in België gemiddeld 2,1 procent, wat neerkomt op een verdubbeling van de productie per derde van een eeuw.

Voor wie er meer wil over weten:

- Infomap: Conjunctuurindicator – Barometer van het consumentenvertrouwen, p. 103

Groei in België

(% van jaarlijkse schommelingen op 5 jaar van het bbp bij constante prijzen)

Bruto binnenlands product (bbp)

Het bruto binnenlands product (bbp) is een samengesteld cijfer (men heeft het over een « aggregaat ») uit de nationale boekhouding. Het drukt de economische bedrijvigheid uit die in een gebied werd uitgeoefend gedurende een jaar of een trimester. Hoe?

Om goederen te produceren of diensten te verlenen hebben de diverse sectoren grondstoffen en materialen nodig, hierbij zetten ze arbeid en kapitaal in, wat een toegevoegde waarde oplevert. Het bbp is een manier om die te meten.

Het bbp vertelt dus ook veel over het inkomen. Inderdaad, de economische activiteit creëert inkomens die gebruikt worden om werknemers (loontrekkenden of zelfstandigen) en kapitaalbezitters (aandeelhouders, ...) te vergoeden.

Met het eindresultaat van alle bedrijvigheid (goederen en diensten) en met de invoer kan men de vraag naar verbruiksgoederen, naar investeringen of naar export voldoen.

Het bbp speelt een sleutelrol in het economisch beleid. Om de begrotingsinspanningen van de diverse Europese landen met elkaar te vergelijken worden hun saldi en overheidsschulden afgemeten tegen het bbp. Sommige Europese hulpprogramma's zijn trouwens bestemd voor regio's waarvan het bbp per inwoner duidelijk onder het gemiddelde van de Unie ligt.

Onder impuls van de Verenigde Naties en de Europese Commissie werden de methodes om het bbp te berekenen geharmoniseerd zodat internationale vergelijkingen mogelijk zijn.

Voor wie er meer wil over weten:

- Belgostat: (www.nbb.be/belgostat/PublicatieSelectieLinker?LinkID=656000098|910000082&Lang=N)

Activiteits-, werkgelegenheids- of werkloosheidsgraad...

Studies en artikels over de arbeidsmarkt goochelen met verwante begrippen en cijfers die diverse ladingen dekken. Maar die droge cijfers vertellen ons iets over mensen, over hun leven, hun gezin, hun waardigheid, hun welzijn. Dat is toch niet onbelangrijk, en dus zetten we alle betekenissen even op een rijtje...

De ene graad is de andere niet

De activiteitsgraad is de verhouding tussen de gehele beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd. De werkgelegenheidsgraad is de verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd.

De bevolking op arbeidsleeftijd omvat alle personen van 15 tot 64 jaar.

In België is deze «vork» niet helemaal relevant, want er is schoolplicht tot 18 jaar. Niettemin wordt hij gebruikt omdat hij internationale

vergelijkingen vereenvoudigt. De activiteitsgraad en de werkgelegenheidsgraad die ten opzichte van dit (te ruime) bevolkingscijfer worden berekend, zijn dus voor België lichtjes onderschat.

De beroepsbevolking bestaat uit alle inwoners van 15 tot 64 jaar die werken of werkzoekend zijn. Hierin heb je de werkende beroepsbevolking of alle loontrekkende en niet-loontrekkende (zelfstandigen en hulpverleners) inwoners; werknemers die wel in het land werken maar er niet wonen, zijn hierin niet opgenomen!

De niet-werkende of werkloze beroepsbevolking bestaat uit die mensen die beschikbaar zijn om te werken en op zoek zijn naar een baan; of ze al dan niet een uitkering genieten, maakt geen verschil uit voor de definitie van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB).

De werkloosheidsgraad bekom je door de werkloze bevolking te delen door de beroepsbevolking. Het tellen van de bij de overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling geregistreerde niet-werkende werkzoekenden levert de administratieve werkloosheidsgraad op. Met cijfers uit regelmatige enquêtes bij representatieve bevolkingstalen (arbeidskrachtentelling heet dat in de EU), bereken je de geharmoniseerde werkloosheidsgraad (definitie IAB).

Activiteitsgraad, werkgelegenheidsgraad, geharmoniseerde werkloosheidsgraad

(in %)

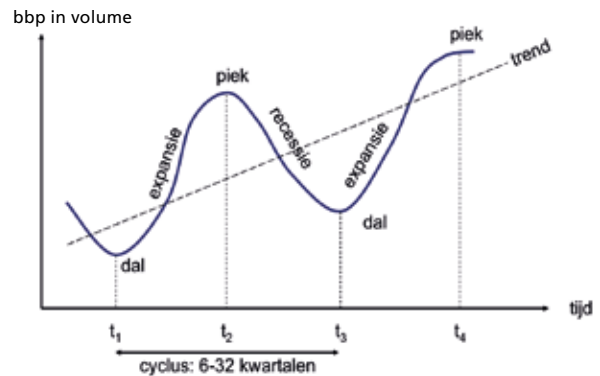
	België	Eurozone	EU-27
Activiteitsgraad (= beroepsbevolking/bevolking op arbeidsleeftijd)	67,1	72,5	70,9
Werkgelegenheidsgraad (= werkende beroepsbevolking/bevolking op arbeidsleeftijd)	62,4	67,3	65,9
Geharmoniseerde werkloosheidsgraad (= cijfers van steekproeven, IAB)	7,0	7,2	7,1

Conjunctuur

De economische evolutie «golf»

De term conjunctuur verwijst naar het algemene klimaat van de economie. Net zoals bij het weer kan dat klimaat goed of slecht zijn. In een fase van *hoogconjunctuur* groeit het bbp (de som van de goederen en diensten die een land produceert) steeds sneller. Omgekeerd, in een periode van *laagconjunctuur* stijgt de geproduceerde hoeveelheid steeds minder snel en als ze gaat dalen, spreken we van een *recessie*.

De economie kent min of meer langdurige, opeenvolgende perioden waarin ze aanhoudend groeit of krimpt. Die groei verloopt in golven, **economische cycli** genoemd, waarin de economie uit het dal van een golf naar de top klimt en weer terugkeert. De verhoudingen tussen de verschillende factoren van de economie veroorzaken deze golfbeweging. Eenvoudig gezegd: «alles en iedereen» heeft de neiging om op hetzelfde moment in dezelfde richting te bewegen

Voor wie er meer wil over weten:

- Infomap: Conjunctuurindicator – Barometer van het consumentenvertrouwen, p. 103

Na regen komt zonneshijn!

Als de conjunctuur gunstig is, kunnen ondernemingen hun producten makkelijker verkopen. Ze plaatsen zelf ook meer bestellingen bij andere ondernemingen, bijvoorbeeld omdat ze in nieuwe machines wensen te investeren. Ze nemen bovendien extra personeelsleden in dienst, die dus ook meer kunnen consumeren. Ook de overheid ziet haar ontvangsten stijgen: de ondernemingen en de loontrekkers betalen meer belastingen, terwijl de overheid zelf minder werkloosheidsvergoedingen moet uitkeren. In een periode van verslapping doet zich het omgekeerde voor.

Omdat ons land sterke handelsrelaties heeft met het buitenland, speelt de export een beslissende rol voor de bedrijven: de Belgische conjunctuur hangt meer nog dan in andere landen af van het economische klimaat in Europa en in de rest van de wereld.

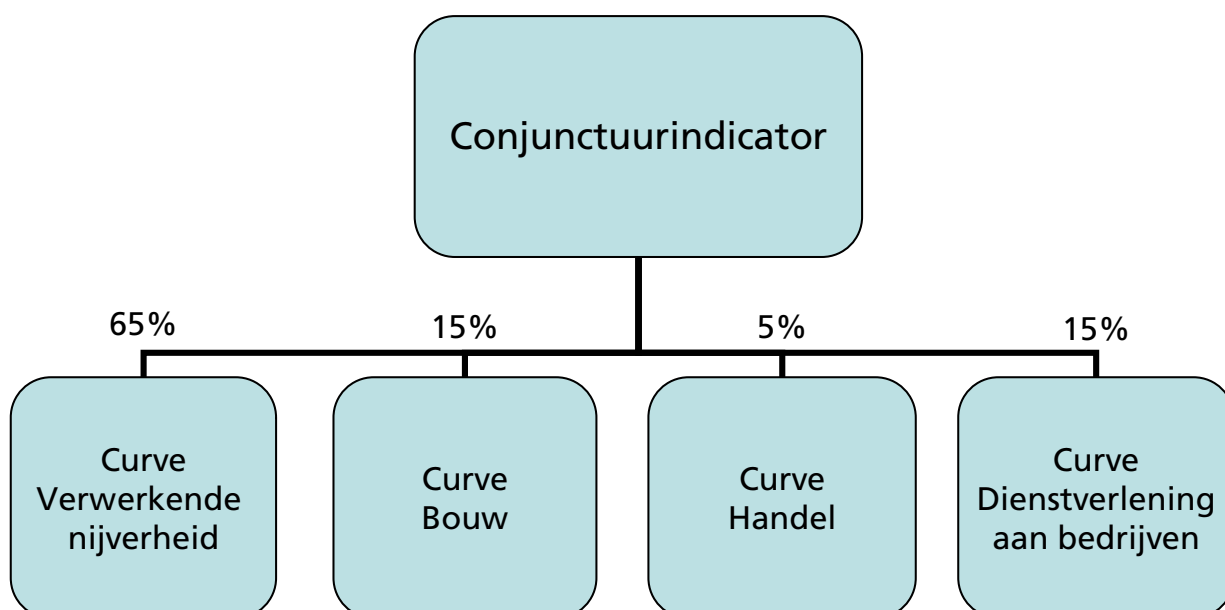
Conjunctuurindicator – Barometer van het consumentenvertrouwen

Voor het voeren van een goed monetair beleid heeft men in eerste instantie betrouwbare gegevens nodig. Monetaire en economische informatie zoals de geldhoeveelheid, de betalingsbalans, wisselkoersen, het begrotingsbeleid worden geanalyseerd en dienen als basis voor de monetaire beleidsstrategie.

Vele van deze gegevens zijn pas na verloop van enkele maanden beschikbaar. Vandaar het grote belang van zo correct mogelijke voorspellingen. De conjunctuurindicator is één van de meest waardevolle statistieken die de Nationale Bank van België maandelijks publiceert. Hij heeft zijn faam te danken aan de betrouwbare wijze waarop hij reeds decennia lang maandelijks het verloop van de economische activiteit van het land weerspiegelt.

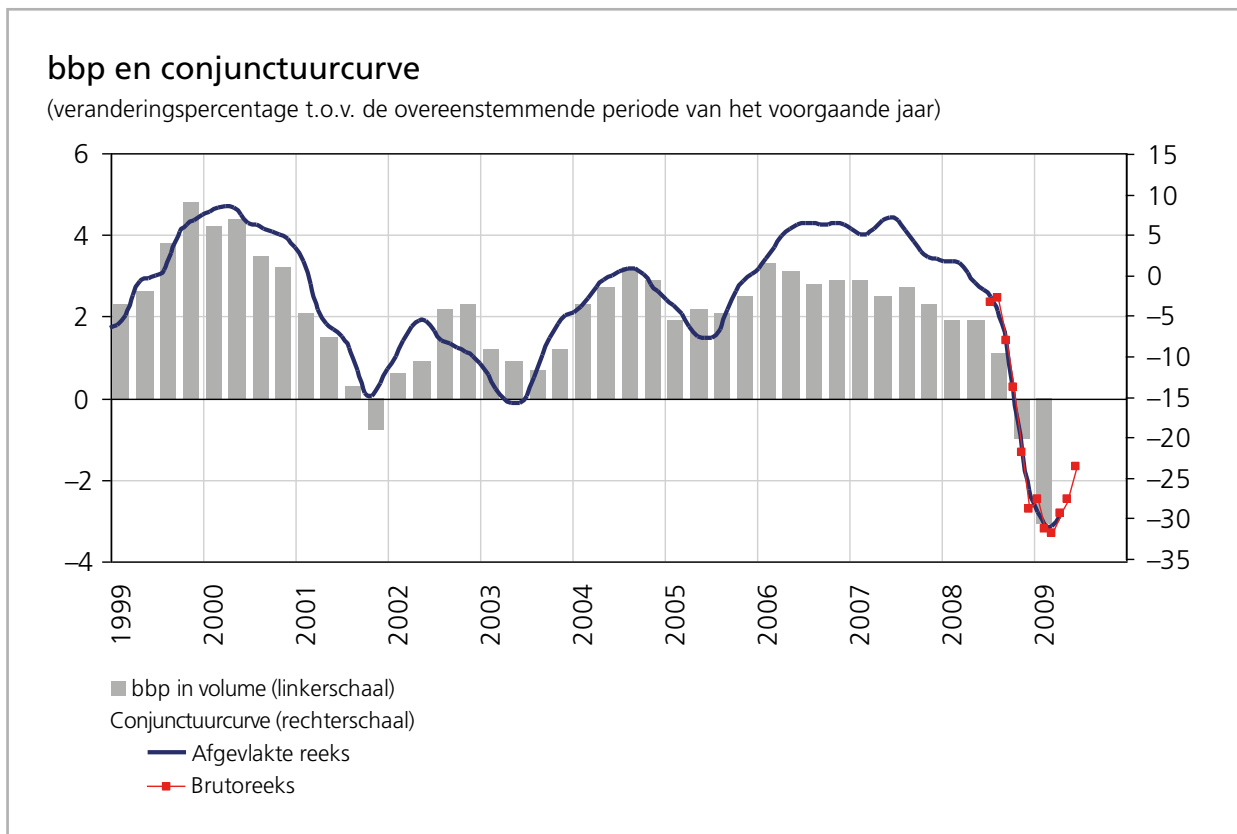
Ook in het buitenland wordt met belangstelling uitgekeken naar zijn publicatie want hij wordt beschouwd als een voorlopende en nauwkeurige indicator van de economische groei in het eurogebied. De conjunctuurindicator van de NBB geeft ook aan op welke positie in de economische cyclus de Belgische economie zich bevindt.

Elke maand krijgt een steekproef van ongeveer 5.000 ondernemers een vragenlijst toegestuurd waarin gepolst wordt naar hun beoordeling van de voorbije maand en hun voorspellingen voor de volgende drie maanden. Exacte cijfers over hun omzet of productie of hun voorraden worden niet gevraagd. De ondernemers geven enkel aan

of er een verbetering, verslechtering of helemaal geen verandering merkbaar of voorspelbaar is. De deelnemers die geselecteerd zijn uit alle takken van de economie (de nijverheid, de handel, de bouw en de diensten) worden ondervraagd per product (bijvoorbeeld tractoren, kinderkleding, diervoeding...). Nadat de individuele antwoorden uitgesplitst en gewogen zijn rekening houdend met de omzet of het personeelsaantal worden de resultaten geglobaliseerd per productgroep, per industrietak, per tak van de economie en ten slotte voor het geheel van de economie.

Ook de consument wordt gepolst. Een telkens wisselend staal van 1.600 personen wordt maandelijks opgebeld. Via vragen over prijzen, werkloosheid, spaarvermogen, geplande aankopen... probeert de Nationale Bank van België te achterhalen hoe de consument de economische situatie in België en zijn eigen gezinssituatie inschat.

Bronnen: INR, NBB.

Voor wie er meer wil over weten:

- I. De Greef, C. Van Nieuwenhuyze, **De nieuwe conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België** (www.nbb.be/doc/TS/Publications/EconomicReview/2009/ecotijdII2009N_H2.pdf)
- Internet: www.nbb.be

Nationale rekeningen

In de Belgische economie komen elk jaar zeer veel transacties tot stand tussen de economische actoren (bijvoorbeeld jij, je bakker, IBM, de federale overheid, je bank). Om daarvan een overzicht te krijgen, worden de actoren en de transacties gegroepeerd in een rekeningstelsel: de nationale rekeningen.

De nationale rekeningen geven een volledig en samenhangend beeld van de Belgische economie. Deze statistiek heeft als doel op jaar- en kwartaalbasis economische aggregaten samen te stellen die betekenisvol zijn voor macro-economische analyses. Sinds 1993 zijn de nationale rekeningen volgens internationale afspraken gestandaardiseerd.

Bedrijfstakken en sectoren

De nationale rekeningen worden opgemaakt vanuit twee invalshoeken: bedrijfstakken en sectoren. De Belgische nationale rekeningen tellen 120 bedrijfstakken: landbouw, textielnijverheid, chemische industrie, juridische diensten, enz. Voor elke tak wordt een beperkt aantal variabelen berekend: toegevoegde waarde, lonen, werkgelegenheid en investeringen. De som van de toegevoegde waarde van alle takken stemt overeen met het **bruto binnenlands product**.

Door de economische actoren te groeperen in een beperkt aantal sectoren (o.a. niet-financiële vennootschappen, financiële instellingen, overheid, gezinnen) kunnen statistieken worden opgesteld voor een groter scala van economische transacties. De sectorrekeningen geven o.a. informatie over de toegevoegde waarde, lonen, inkomen uit vermogen (interessen en dividenden), inkomensherverdeling (bijvoorbeeld inkomsten en uitkeringen van de sociale zekerheid), besteding van dit inkomen (consumptie door de gezinnen, investeringen, enz.), wijzigingen in financiële activa en passiva.

Bronstatistieken

Uiteraard kan men niet alle individuele transacties optellen om de rekeningen samen te stellen. Er worden allerhande bronstatistieken gebruikt, die op hun beurt een groot aantal transacties groeperen. Omdat de definities van die bronstatistieken niet altijd overeenstemmen met de concepten uit de nationale rekeningen, moeten ze eerst gecorrigeerd worden. De belangrijkste bronstatistieken worden geleverd door de Nationale Bank (Balanscentrale, Buitenlandse Statistiek) en door diverse overheidsdiensten (btw-statistiek, personenbelasting, overheidsbegrotingen, gezinsbudgetenquête, industriële statistieken).

Voor wie er meer wil over weten:

- Internet: www.nbb.be/belgostat/DataAccesLinker?Lang=N&Code=Natrek

Betalingsbalans

Een betalingsbalans brengt de economische transacties van een land met de rest van de wereld in kaart. Deze gegevens helpen het economische en monetaire beleid uit te stippelen en bij te sturen: als je bijvoorbeeld vaststelt dat er te weinig wordt uitgevoerd, kan je overgaan tot exportbevorderende maatregelen.

Het Internationaal Monetair Fonds definieert de betalingsbalans als een statistiek die voor een bepaalde periode (maand/trimester/jaar) de economische transacties van een land met de rest van de wereld systematisch samenvat.

De lopende rekening omvat de goederentransacties, diensten, inkomens en lopende transfers. Behalve deze laatste hebben deze transacties een tegenprestatie in de « reële » sfeer, zoals de levering van goederen en diensten. Voor de lopende transfers (zoals de Belgische bijdrage tot het budget van de EU) wordt geen meetbare tegenprestatie geleverd. Macro-economisch worden overschotten op de « lopende rekening » in het buitenland belegd; tekorten worden er ontleend.

De kapitaal- en financiële rekening behelst het kapitaalverkeer, het financieel verkeer, de directe investeringen, de portefeuillebeleggingen, de afgeleide financiële producten, het overig financieel verkeer en de reserve-activa van de Nationale Bank. Deze transacties worden in principe later gevolgd door een terugbetaling of desinvestering.

Wie creëert het geld?

**Geld,
je bent er zo
mee vertrouwd dat je
mee zelden afvraagt waar
het vandaan komt of
hoe het wordt
gemaakt.**

Als economen over geld spreken, maken ze meestal een onderscheid tussen chartaal en giraal geld. Chartaal geld bestaat uit munten en bankbiljetten, giraal geld omvat alle tegoeden die op bankrekeningen staan en die dus worden overgemaakt per overschrijving, domiciliëring, bankkaart, enz. De technische vooruitgang heeft nu zelfs een derde soort geld gecreëerd: elektronisch geld, dat zich op voorafbetaalde, herlaadbare kaarten bevindt (Proton).

De voorloper van het bankbiljet ontstond toen goud en zilver te onpraktisch werden. Uit angst voor dieven gingen handelaars op zoek naar een vertrouwenspersoon die hun munten in bewaring wou nemen, zodat zij alleen het strikt noodzakelijke op zak hoefden te hebben. Vaak speelden edelsmeden de rol van bankier, omdat zij de waarde van edelmetalen het beste konden beoordelen. De handelaars ontvingen voor hun goud of zilver een ontvangstbewijs.

Met de voorraad edelmetaal die ze in hun kluis bewaarden, verstrekten de edelsmeden-bankiers na verloop van tijd ook leningen: het bancaire krediet was geboren. De geleende som kwam uiteindelijk opnieuw terecht bij een bankier. Zo ontstond het verschil tussen wat we vandaag de chartale basis noemen (het geld dat door de centrale banken wordt uitgegeven ter vervanging van de vroegere goud- en zilverstukken) en de geldhoeveelheid (of monetaire aggregaat), die gecreëerd wordt door financiële tussenpersonen. Tegenwoordig omvat het monetaire aggregaat M3⁽¹⁾ van het

eurogebied naast alle in omloop zijnde biljetten en munten ook de tegoeden op de zicht-, spaar- en termijnrekeningen, evenals alle schuldvorderingen die binnen de twee jaar vervallen.

Het verschil in omvang tussen chartaal geld en de andere componenten van de geldhoeveelheid neemt toe met de verfijning van de financiële markten en de spitsvondigheid van de financiële tussenpersonen. Bijvoorbeeld, in het eurogebied bedroeg de verhouding tussen beide concepten zowat 18. Dat betekent dat voor iedere euro die als munt of biljet is uitgegeven, er 17 euro's als krediet zijn verstrekt. De centrale banken bezitten wel het monopolie om biljetten uit te geven, maar op de geldcreatie in de ruime betekenis hebben ze weinig invloed.

(1) M1 = chartaal + giraal geld
M2 = M1 + spaardeposito's + andere kortlopende deposito's
M3 = M2 + kortlopende effecten

Voor wie er meer wil over weten:

- Infomap: Ultieme kredietverstrekker, p. 116

Seigneurage

**Dit enigszins
feodale begrip
verwijst ook nu nog
naar de inkomsten van de
moderne centrale banken,
omdat die voortvloeien uit het
voorrecht om munten te slaan
van de middeleeuwse
leenheer.**

De term seigneurage stamt uit de Middeleeuwen. Net zoals toen geeft het aan hoeveel diegene die het geld uitgeeft voor zich mag houden om zijn opdrachten uit te voeren.

In tegenstelling tot wat er wel eens wordt gedacht, halen de centrale banken hun inkomsten niet uit het verschil tussen de nominale waarde van de biljetten en de drukkosten. Anders zouden ze wel heel rijk zijn! De inkomsten van de NBB, net als die van andere nationale centrale banken en de ECB, vloeien voornamelijk voort uit het in omloop brengen van geld, een monopolie dat de Staat hen toevertrouwde.

De voorlopers van de biljetten waren ontvangstbewijzen voor waardevolle materialen die in bewaring werden gegeven. Dit is vandaag niet meer het geval. Maar al zijn de biljetten ondertussen abstracte monetaire tekens geworden, ze worden nog steeds als een schuld geboekt op het passief van de centralebankbalans. Dit passief wordt niet vergoed (de biljetten brengen geen rente op!); maar als tegenwaarde voor deze biljetten staan op de actiefzijde aan commerciële banken toegekende kredieten en de officiële wisselreserves, die beide wel rente dragen. De opbrengst van deze rentegevende activa heet seigneurage.

Deze opbrengst hoort toe aan de gemeenschap want hij vloeit voort uit het uitgifte-monopolie voor biljetten. Een aanzienlijk deel van die opbrengst gaat naar de Staat, een ander naar de centrale bank, die daarmee financieel sterker wordt, haar bedrijfskosten dekt en haar functies van algemeen belang, zoals het monetaire beleid, uitvoert. Sinds de oprichting van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) in 1999 boekt elke nationale centrale bank op haar passiefzijde de tegenwaarde van de biljetten die zij in het Eurosysteem in omloop brengt. De seigneurage die het Eurosysteem beurt, wordt onder alle betrokken centrale banken verdeeld volgens hun aandeel in het ECB-kapitaal, een verdeelsleutel die rekening houdt met het aantal inwoners en het bbp van iedere lidstaat. In 2004 ontving de Nationale Bank 3,55 % van de Eurosysteem-seigneurage. Door toetreding van nieuwe lidstaten is het aandeel van België in 2009 gedaald tot 2,42 %.

Fiduciair geld en zijn dekking

Wat is de tegenwaarde van ons geld? Goud? Waarom worden bankbiljetten fiduciair geld genoemd?

In 1850 werd krachtens de wet van 8 mei 1850 de Nationale Bank opgericht. Ze verkreeg het monopolie op de uitgifte van papiergeld maar de regering kreeg wel inspraak in verband met de lay-out van de biljetten en de nominale waarde van de coupures in omloop. Waarover de minister van Financiën echter niets te zeggen had, was het uitgiftevolume. De totale hoeveelheid uit te geven biljetten was wettelijk niet strikt begrensd. Daarmee week de jonge bank af van wat gangbaar was in de Bank of England. Daar bepaalde de Peel Act van 1844 dat haar uitgifte van biljetten nagenoeg volledig door goud gedekt moest zijn (*currency school*). België volgde het voorbeeld van de Banque de France dat haar uitgifte liet afhangen van de behoeften van de economie (*banking principle*). De aanhangers van deze school vonden het niet nodig een dekkingsgraad vast te leggen. De fundamentele vereiste was dat biljetten te allen tijde inwisselbaar zouden zijn tegen edelmetaal. Maar deze vrijheid van handelen werd deels ingeperkt door de statuten van de Nationale Bank die bepaalden dat de metaalvoorraad ten minste 1/3 moest bedragen van de totale waarde van de biljetten in omloop. Met toestemming van de regering mocht de metaalvoorraad in moeilijke momenten slinken tot 1/4 van de onmiddellijk opvraagbare verplichtingen van de Nationale Bank. In 1873 werden haar biljetten wettig betaalmiddel,

m.a.w. men was verplicht ze als betaling te aanvaarden. In de daaropvolgende decennia kreeg het publiek meer en meer vertrouwen in de biljetten van de Nationale Bank en werden er steeds minder ingeruild tegen goud of zilver. Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog kwam definitief een einde aan de inwisselbaarheid van de Belgische bankbiljetten tegen goud. Wettelijk echter bleef de frank tot in 1988 een bepaalde hoeveelheid goud vertegenwoordigen. In 1957 werd immers wettelijk bepaald dat de goudvoorraad van de Nationale Bank, net als vroeger, minstens 1/3 moest bedragen van de waarde van de onmiddellijk opvraagbare verplichtingen. Aan deze verplichting kwam een einde in 1988 toen er in de wet niet meer verwezen werd naar goud: « De Belgische munteenheid is de frank. Deze laatste is onderverdeeld in centiemen.»

In de loop van haar bestaan heeft de Nationale Bank voldoende prestige verworven om haar biljetten volledig fiduciair te maken, dit wil zeggen dat zij biljetten uitgeeft die hun waarde volledig ontlenen aan het vertrouwen dat de Nationale Bank geniet in binnen- en buitenland.

Voor wie er meer wil over weten:

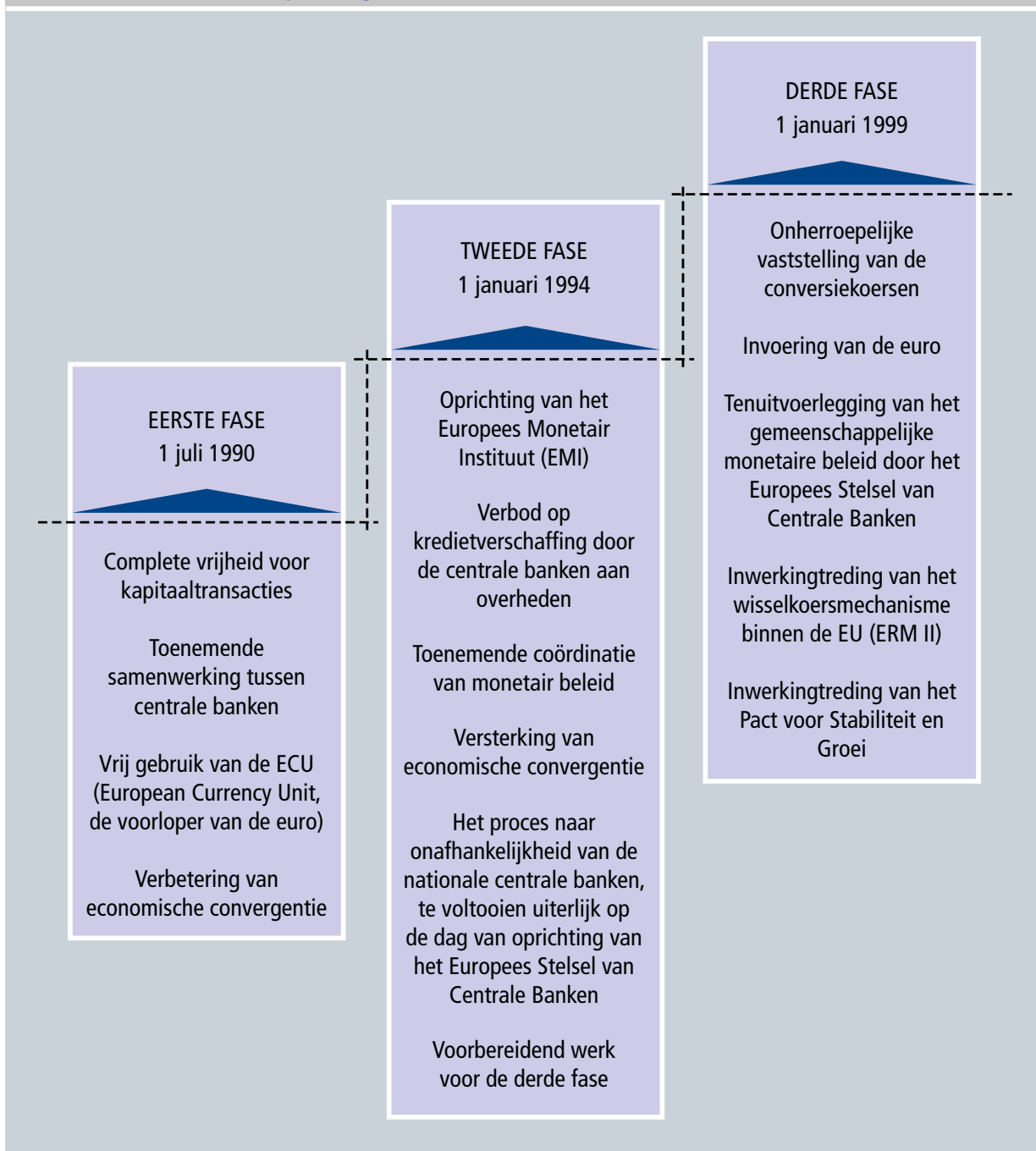
- E. Buyst, M. Danneel, I. Maes, W. Pluym, **De Bank, de frank en de euro. Anderhalve eeuw Nationale Bank van België**, Lannoo, Tielt, 2005
- Internet: blogs.tijd.be/netto/2009/06/welkom-in-de-grootste-goudkluis-ter-wereld.html

Economische en Monetaire Unie

In april 1989 stelt Jacques Delors, de toenmalige voorzitter van de Europese Commissie, een stappenplan voor de verwezenlijking van de Economische en Monetaire Unie (EMU) voor. De eerste fase gaat al onmiddellijk van start in 1990 en de derde en laatste fase negen jaar later op 1 januari 1999.

Tijdens deze periode worden ondermeer de convergentiecriteria vastgelegd die bepalen welke EU-landen de eenheidsmunt mogen invoeren. Ook de ECB wordt opgericht, de eenheidsmunt krijgt haar definitieve naam en ontwerpers gaan aan de slag voor het ontwerpen van de euromunten en de eurobiljetten.

De drie fasen op weg naar de Economische en Monetaire Unie

Verdrag van Maastricht

Het Verdrag van Maastricht over de Europese Unie (februari 1992) is een nieuwe mijlpaal in de Europese eenmaking omdat het de weg opent naar politieke integratie. Het Verdrag van Maastricht heeft ook voor heel wat verandering gezorgd in de wereld van de centrale banken en de portemonnees van de Europese burgers.

Het Verdrag van Maastricht bepaalt immers de toetredingscriteria tot de derde fase van de Economische en Monetaire Unie. Het legt met andere woorden de voorwaarden vast waaraan landen moeten voldoen die willen toetreden tot de eurozone.

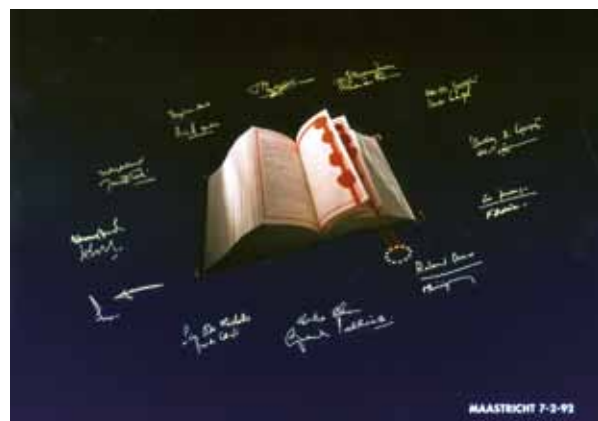
De basisvoorwaarde is een gezonde economische en financiële toestand. Deze wordt volgens de Maastrichtcriteria gegarandeerd door:

- een stabiele wisselkoers. De munteenheid moet ten minste twee jaar lang deel uitmaken van het Europees Wisselkoersmechanisme II (of Exchange Rate Mechanism II). Daarbij moet de munt zonder al te grote inspanningen in staat zijn zich te handhaven binnen de vastgestelde schommelingmarges (15 % in plus of min t.o.v. de euro, behalve voor de Deense kroon die slechts mag schommelen binnen een marge van 2,25 % in plus of min);
- lage en stabiele langetermijnrentetarieven. De lange renten mogen niet meer dan 2 procentpunten hoger zijn dan die van de drie bestpresterende lidstaten;

- een hoge mate van prijsstabiliteit. De gemiddelde inflatie mag gedurende het laatste jaar voor het toetredingsonderzoek niet meer bedragen dan 1,5 % boven het inflatiepercentage van de drie lidstaten die op het gebied van prijsstabiliteit het best presteren;
- gezonde overheidsfinanciën. De overheidsschuld mag niet meer bedragen dan 60 % van het bbp of moet in voldoende snelle mate in de richting van deze doelstelling evolueren en het begrotingstekort mag niet meer bedragen dan 3 % van het bbp.

Het Verdrag vereist bovendien dat de centrale banken van de eurolanden onafhankelijk zijn. Instructies worden gevraagd noch aanvaard en de ECB en de nationale centrale banken beschikken over alle instrumenten en bevoegdheden die nodig zijn voor het voeren van een doelmatig monetair beleid.

De convergentiecriteria zijn bedoeld om een evenwichtige economische ontwikkeling binnen de EMU te garanderen en spanningen tussen EU-lidstaten te weren. Zij moeten ook bijdragen tot de verankering van de internationale geloofwaardigheid van de euro, bijvoorbeeld bij de verdere uitbreiding van de eurozone.

Het Verdrag van Maastricht, ondertekend op 7 februari 1992

Stabiliteits- en Groeipact

**Net als privé-
personen heeft ook
de overheid een begroting
van inkomsten en uitgaven. En
als er meer wordt uitgegeven dan er
binnenkomt, ontstaan er schulden. In
de aanloop naar de Europese Monetaire
Unie waren de overheidsfinanciën
in bepaalde lidstaten allesbehalve
rooskleurig. Men vreesde dat
dit het welslagen van die
Unie zou kunnen
doorkruisen.**

Om te vermijden dat eurolanden na hun toetreding tot de eurozone de budgettaire teugels vieren en zo de goede werking van de Economische en Monetaire Unie in gevaar brengen, werd in juni 1997, tijdens de bijeenkomst van de Europese Raad in Amsterdam, een Stabiliteits- en Groeipact aangenomen.

De toenmalige lidstaten van de Europese Unie hebben bij de ondertekening van dit Pact de verplichting op zich genomen om op middellange termijn te zorgen voor een begrotingssituatie die vrijwel in evenwicht is. Vóór 1 maart 1999 moesten de landen van de eurozone hun stabiliteitspact voorleggen en om enige continuïteit te verzekeren moeten zij dit ook jaarlijks bijwerken. Lidstaten zoals het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Zweden die voorlopig niet wensen deel te nemen aan de derde fase van de EMU en de euro dus nog niet hebben ingevoerd, moeten een convergentieprogramma indienen. Dit is ook het geval voor de lidstaten die pas na 1997 tot de EU toetraden. Het Pact is een geheel van regels voor de coördinatie van het nationale fiscale beleid en het heeft zowel een preventieve als een ontradende werking. De jaarlijkse stabiliteits- en convergentieprogramma's dienen om aan te tonen dat de fiscale situatie op middellange termijn gezond is en blijft, ook rekening houdend met de vergrijzing. Zodra de Europese Commissie merkt dat een lidstaat de weg opgaat naar « overdreven » tekorten, kan zij de Europese Raad vragen een vroegtijdig signaal te

geven. Met een beleidsadvies kan zij de lidstaat ook aanmanen zijn verplichtingen ten opzichte van het Pact na te leven.

Een lidstaat die niet de nodige maatregelen neemt om een buitensporig tekort te beëindigen, loopt het risico op een sanctie. De lidstaat moet een niet-rentedragend bedrag bij de Europese Commissie deponeren, maar deze sanctie kan worden omgezet in een boete indien het tekort tijdens de volgende twee jaren niet wordt teruggeschroefd. Ook de Europese Investeringsbank (EIB) kan een rol spelen in het sanctioneringsbeleid door haar kredietverstrekking aan die lidstaat in te krimpen. De sancties worden echter niet automatisch opgelegd. Ze komen er pas nadat de Europese Raad alle omstandigheden in overweging heeft genomen.

Voor wie er meer wil over weten:

- **Het stabiliteits- en groeipact: een bewogen geschiedenis**, NBB, Economisch Tijdschrift, 2005, nr. 2
- Infomap: Begrotingsbeleid, p. 95
Verdrag van Maastricht, p. 111

Lissabonstrategie

De Unie tegen 2010 omvormen tot «de meest competitieve en dynamische kenniseconomie ter wereld, die in staat is tot duurzame groei met een kwantitatieve en een kwalitatieve toename van de tewerkstelling en een grotere sociale samenhang, met respect voor het milieu». Dat is de doelstelling zoals die in maart 2000 werd gedefinieerd op de top van de staats- en regeringsleiders in Lissabon.

Om de concurrentie te kunnen aangaan met de andere belangrijke wereldspelers, heeft de Europese Unie een moderne en doeltreffende economie nodig. Om dit ambitieuze doel te bereiken omvat de Lissabonstrategie uiteenlopende thema's zoals onderzoek, opvoeding, opleiding, de hervorming van de socialezekerheidssystemen, internettoegang en onlinehandel.

Deze doelstellingen werden geïntegreerd in macro- en micro-economische aanbevelingen, waarvan de prioritaire actiedomeinen werden gekoppeld aan de grote lijnen voor het economische beleid enerzijds en een Europees werkgelegenheidsbeleid anderzijds.

Werkgelegenheid prioritair

Omdat er te weinig vooruitgang werd geboekt, besliste de Europese Raad in 2004 om de Lissabonstrategie halverwege de vooropgestelde periode te evalueren. Het te grote aantal doelstellingen werd in vraag gesteld, net als het gebrek aan betrokkenheid. De Europese Commissie stelde voor om de Lissabonstrategie een nieuw elan te geven en ze tot haar essentie terug te brengen: economische groei en werkgelegenheid. Het project werd in maart goedgekeurd door de Raad van de staats- en regeringsleiders in Brussel.

Vanuit een zorg voor vereenvoudiging en samenhang werden de grote lijnen voor het economische beleid en de richtlijnen voor de werkgelegenheid in de periode 2005-2008 vastgelegd in een document dat bestaat uit 24 geïntegreerde richtlijnen, waarvan er acht aan de werkgelegenheid zijn gewijd.

De Europese Commissie stelde haar actieplan in juli 2005 voor: het groepeerde de domeinen waar louter nationale maatregelen ontoereikend zijn. De Commissie zal ieder jaar de realisatie van de door de lidstaten uitgewerkte programma's evalueren.

Voor wie er meer wil over weten:

- Infomap: SEPA, p. 120

Wisselreserves van de NBB

De wisselreserves die opgenomen zijn op de actiefzijde van de balans van de Nationale Bank bestaan uit goud en deviezen. Het zijn de officiële wisselreserves van België die door de Nationale Bank worden aangehouden voor haar opdrachten van algemeen belang, in het bijzonder voor het monetaire beleid. Hoe kwamen dit goud en deze deviezen bij haar terecht?

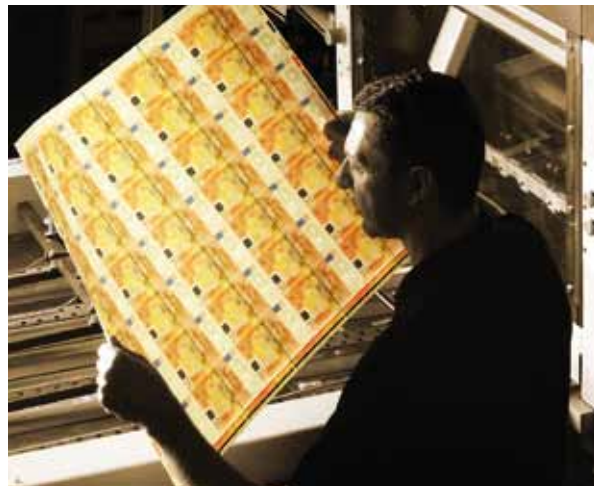

De eerste bankbiljetten werden door privé-banken uitgegeven tegen een pand van muntstukken of waardevolle voorwerpen ; op die manier kon het geld veel gemakkelijker circuleren en werd handeldrijven eenvoudiger. De biljetten waren dus een schuldbekentenis van de bank voor wat de klant bij haar in pand had gegeven. Ze werden bijgevolg op de passiefzijde van haar balans geboekt, terwijl de panden op de actiefzijde stonden.

In de 19de eeuw kenden talrijke Europese staten, waaronder België, het recht om biljetten uit te geven toe aan instellingen die speciaal voor deze taak werden opgericht: de centrale banken. De biljetten werden uitgegeven in ruil voor leningen aan de economie of voor goud en ander edelmetaal die op de actiefzijde van de balans van de centrale bank werden ingeschreven en de waarde van de biljetten garandeerden die op de passiefzijde stonden.

De goud- en deviezenreserves groeiden aan in de balans van de Nationale Bank doordat de commerciële banken deviezen, die voor een groot deel afkomstig waren uit de inkomsten van onze exportbedrijven, ruilden voor Belgische franken.

Net als vroeger zijn de wisselreserves in de balans van de Nationale Bank nog steeds onlosmakelijk verbonden met de biljetten. De wisselreserves belandden bij de Nationale Bank omdat zij de centrale bank van het land is en onder andere met haar bankbiljetten in staat was geld te creëren, in ruil voor goud of deviezen die de nationale economie had verworven door haar transacties met het buitenland.

Basisrentetarieven van de ECB

**Deze ECB-
rentetarieven
hebben een onmiskenbare
invloed. Ze zijn belangrijker dan
de rentevoeten die we kennen van
onze hypothecaire lening of van ons
spaarboekje. De basisrentetarieven
leggen meer gewicht in de schaal,
want zij moeten de economie in
een bepaalde richting
sturen.**

In het eurogebied is prijsstabiliteit de belangrijkste doelstelling van het monetaire beleid. De beslissingen die de Raad van bestuur van de ECB neemt, zijn gebaseerd op een strategie die een aantal economische en monetaire indicatoren onderzoekt die de inflatie beïnvloeden. Op grond daarvan wordt dan een basisrentetarief vastgelegd waarvan men hoopt dat het een impact zal hebben op het economische leven! En dat is zeker het geval.

Eenvoudigweg kunnen we zeggen dat het zijn invloed op twee manieren kan laten gelden. Eerst en vooral heeft het gevolgen voor de commerciële banken, die bij de centrale bank geld ontlene tegen dit basisrentetarief. De banken zullen deze (duurdere of goedkopere) voorwaarden verrekenen bij de verrichtingen die ze met andere banken en met klanten afsluiten. In ons voorbeeld is het basisrentetarief dat wat van toepassing is op de basis-herfinancieringstransacties (*Main Refinancing Operations* of MRO), waarmee het Eurosysteem eenmaal per week kredieten aan de banken verstrekt.

Vertrouwen

Maar het basisrentetarief kan ook zijn rol spelen via andere kanalen dan het krediet. Een ervan is heel belangrijk: het eenvoudige gegeven dat de centrale bank haar basisrentetarief verhoogt of verlaagt, geeft een signaal waarmee de economische actoren terdege rekening houden. Uit een verhoging van het basisrentetarief kunnen de economische actoren bijvoorbeeld afleiden dat de centrale bank een reëel inflatierisico voorvoelt, maar reageert om het in te dijken. Een dergelijke maatregel stelt ondernemers, consumenten en investeerders gerust, wat hun gedrag zal beïnvloeden. Dit kan natuurlijk alleen als de economische actoren vertrouwen hebben in de centrale bank.

Het Eurosysteem beschikt over drie basisrentetarieven waarvan die voor de basis-herfinancieringstransacties de belangrijkste is. Die voor de marginale beleningsfaciliteit en de depositofaciliteit evolueren harmonisch met de eerste.

EVROPSKÁ CENTRÁLNÍ BANKA
DEN EUROPÆISKE CENTRALBANK
EUROPÄISCHE ZENTRALBANK
EUROOPA KESKPAKK
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
EUROPEAN CENTRAL BANK
BANCO CENTRAL EUROPEO
BANQUE CENTRALE EUROPÉENNE
AN BANC CEANNAIS EORPACH
BANCA CENTRALE EUROPEA
EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA
EUROPOS CENTRINIS BANKAS
EURÓPAI KÖZPONTI BANK
BANK CENTRALI EWROPEW
EUROPESE CENTRALE BANK
EUROPEJSKI BANK CENTRALNY
BANCO CENTRAL EUROPEU
EVROPSKA CENTRALNA BANKA
EVROPSKA CENTRALNA BANKA
EUROOPAN KESKUSPANKKI
EUROPEISKA CENTRALBANKEN

Voor wie er meer wil over weten:

- Hoofdstuk 5: Een stabiele munt
- Infomap: Monetair beleid, p. 93

Ultieme kredietverstrekker

Als je geld nodig hebt, ga je meestal naar je bank. Je kunt immers bij haar terecht om bankbiljetten op te nemen als er genoeg geld op je zichtrekening staat, of om een krediet aan te vragen. Maar waar gaat een bank aankloppen als zij geld nodig heeft? Hiervoor kan ze terecht bij de centrale bank, die daarom ook de titel krijgt van «*lender of last resort*» of ultieme kredietverstrekker.

*De centrale bank als «*lender of last resort*»*

Ook een commerciële bank heeft constant behoefte aan liquiditeiten, onder meer omdat wij bankbiljetten afhalen of omdat ze haar schulden ten aanzien van een andere bank moet vereffenen.

Wekelijkse krediettoewijzingen of tenders

Hoewel een commerciële bank een deel van haar financieringsbehoefte kan dekken door meer deposito's aan te trekken of kredieten aan te gaan bij andere banken, zal ze hiervoor ook regelmatig een beroep doen op de centrale bank. Dergelijke centrale bank-kredieten hebben meestal een erg korte looptijd. Binnen het Eurosysteem (de ECB en de nationale centrale banken van de eurolanden) vormen de basis-herfinancieringstransacties de belangrijkste vorm van kredietverlening aan de banken.

Wekelijks wordt er een aanbesteding uitgeschreven waaraan de banken kunnen deelnemen door mee te delen welk kredietbedrag ze voor de duur van één week wensen te verkrijgen en welke rente

zij daarvoor willen betalen bovenop de minimale inschrijvingsrente die de ECB aanrekent. Iedere nationale centrale bank van het Eurosysteem verzamelt de biedingen van de banken uit haar land en bezorgt die aan de ECB.

Uiteindelijk legt de ECB vast welk bedrag er wordt toegekend en geeft bij de verdeling voorrang aan de banken die de hoogste rente hebben geboden. Daarnaast kunnen de banken ook een beroep doen op de marginale beleningsfaciliteit. Dit is een soort «*loket*» waar banken geld kunnen lenen voor de duur van één dag. Op een dergelijk krediet moet uiteraard een hogere rente worden betaald. Voor alle kredieten zijn onderpanden vereist.

Kredieten voor banken in nood

Een centrale bank moet er niet alleen voor zorgen dat het financiële stelsel goed functioneert, maar ook dat er zich geen incidenten voordoen die door hun sneeuwbaaleffect de stabiliteit van het gehele financiële stelsel in gevaar kunnen brengen. Net als de meeste andere centrale banken kan de Nationale Bank daarom in een crisissituatie beslissen om banken die kampen met een acuut tekort de nodige liquiditeiten te verstrekken. Zo voorkomt ze niet alleen paniekgedreven massale geldopvragingen die de bank in moeilijkheden nog meer liquiditeitsproblemen zouden bezorgen, maar verhindert ze ook dat het tijdelijke liquiditeitstekort van één bank ook andere banken in moeilijkheden brengt.

De centrale bank rekent voor dergelijke uitzonderlijke kredieten een hoge rente aan en eist bijkomende garanties.

Voor wie er meer wil over weten:

- Hoofdstuk 5: Een stabiele munt

Openmarktoperaties: basis-herfinancieringstransacties

Basis-herfinancieringstransacties zijn liquiditeitsverruimende transacties die wekelijks worden uitgevoerd. Zij spelen een sleutelrol bij het sturen van de rente, het beheersen van de liquiditeitsverhoudingen in de markt en het geven van signalen omtrent de koers van het monetaire beleid.

Het Eurosysteem kan tenders in de vorm van een vaste- of een variabele-rentetender uitvoeren. In het eerste geval wordt de rentevoet vooraf door de Raad van Bestuur van de Europese Centrale Bank bekendgemaakt en geven de tegenpartijen het bedrag op waarvoor zij tegen die vaste rentevoet een transactie wensen aan te gaan.

In het tweede geval doen tegenpartijen opgave van zowel het bedrag waarvoor als de rentevoet waartegen zij een transactie willen aangaan. De Raad van Bestuur kan een minimale inschrijvingsrente voor variabele-rentetenders vaststellen om een signaal te geven omtrent de koers van het monetaire beleid.

Bij beide tenderprocedures bepaalt de ECB hoeveel liquiditeiten beschikbaar worden gesteld. Bij een vaste-rentetender wordt de som gemaakt van de afzonderlijke inschrijvingen. Indien het totaal het bedrag overschrijdt dat mag worden toegewezen, dan ontvangen de inschrijvers een bedrag in evenredigheid met de verhouding tussen het totale ingeschreven bedrag en de totale toegewezen liquiditeiten. Bij een variabele-rentetender worden de inschrijvingen met de hoogste rente als eerste toegewezen, gevolgd door die met de naastlagere rentevoet, totdat het totale bedrag aan te verschaffen liquiditeiten is uitgeput. De laagst geaccepteerde rentevoet waarop wordt toegewezen, is de zogeheten « marginale toewijzingsrente ».

Voor wie er meer wil over weten:

- De uitvoering van het monetaire beleid in het eurogebied. Algemene documentatie inzake de monetaire-beleidsinstrumenten en -procedures van het Eurosysteem, ECB, november 2008
- Het monetaire beleid van de ECB, ECB, 2004
- Tien jaar monetaire unie: een terugblik, NBB, Economisch Tijdschrift, december 2008

Tenderprocedures voor openmarkttransacties

• Twee systemen

- **Volumetenders** (vaste rente) → de ECB bepaalt de rentevoet
→ de deelnemers vragen een bedrag
- **Rentetenders** (variabele rente)
→ de deelnemers stellen bedragen en rentevoeten voor
 - *Twee mogelijke methodes*
 - Hollandse tender → een enkele rentevoet weerhouden
 - Amerikaanse tender → meervoudige rentevoeten

Voorbeeld vaste-rentetender

Toewijzing: € 100 miljard

Gevraagd bedrag: € 160 miljard

Toewijzingspercentage (%) = $\frac{100}{160} = 62,5 \%$

4 deelnemers

Rentevoet vastgesteld op 3,50 %

	Gevraagde bedragen (miljarden euro)	Toegewezen bedragen (miljarden euro)
A	20	12,50
B	30	18,75
C	40	25,00
D	70	43,75
	160	100

Voorbeeld variabele-rentetender

Minimumrentevoet: 3,56 %

Toewijzing: € 100 miljard

Gevraagd bedrag: € 160 miljard

Bedrag toegewezen tegen de minimumrentevoet = saldo van het totale toegewezen bedrag

4 deelnemers

Bij « Hollandse tender » betaalt alle bank 3,56 %

Bij « Amerikaanse tender » betaalt elke bank zijn geboden rentevoet (A: 3,59 %, ... D: 3,56 %)

	Geboden rentevoeten (%)	Gevraagde bedragen (miljarden euro)	Toegewezen bedragen (miljarden euro)
A	3,59	20	20
B	3,58	30	30
C	3,57	40	40
D	3,56	70	10
		160	100

Financiële markten

Binnen onze economieën heb je gezinnen, bedrijven en overheden die financiële middelen op overschot hebben en andere die daaraan net een behoefte hebben. De financiële sector brengt beide groepen met elkaar in contact via de financiële instellingen of rechtstreeks op de financiële markten.

Banken ontlenen als tussenpersoon spaartegoeden, die ze daarna in diverse kredietvormen omzetten. Zo leveren ze producten op maat van hun klanten (bijvoorbeeld hypothecaire leningen voor een bepaald bedrag, met een specifieke duur en tegen een overeengekomen rentevoet) waarbij ze dikwijls de korte looptijd van de opgenomen spaartegoeden (zicht- en spaarrekeningen) naar een langere looptijd omzetten. Aan al deze functies hangt echter een prijskaartje: de intermediatiemarge. Deze stemt overeen met het verschil tussen de ontvangen rente (op kredieten) en de gestorte rente (op deposito's). Wanneer een financiële instelling in moeilijkheden geraakt en zij haar deponenten niet kan terugbetalen, dan treedt het Beschermingsfonds voor deposito's en financiële instrumenten in werking. Particulieren, verenigingen en kleine en middelgrote ondernemingen beschikken over een terugbetalingsgarantie tot € 100.000.

Zonder tussenpersoon

De financiële markten zijn een ander kanaal waarlangs spaarders en kredietnemers elkaar ontmoeten. Via de uitgifte van effecten op de zogenaamde primaire markt nemen beide partijen rechtstreeks met elkaar contact op, zonder dat er tussenpersonen aan te pas komen. Vroeger ontmoetten zij elkaar op een fysieke markt (de Beurs van Brussel bijvoorbeeld), maar door de ontwikkeling van de informatica is die marktplaats virtueel geworden.

De financiële markten hebben het grote voordeel dat houders van effecten niet verplicht zijn ze tot de vervaldag aan te houden. Vervroegd verkopen op de zogenaamde secundaire markt is bijna altijd mogelijk, wat een grote soepelheid in het vermogensbeheer mogelijk maakt.

SEPA: Single Euro Payments Area

SEPA staat voor Single Euro Payments Area, een eengemaakte Europese betaalruimte. Die zorgt ervoor dat burgers en bedrijven met dezelfde betaalmiddelen – kaarten, overschrijvingen, domiciliëringen – kunnen betalen binnen grote delen van Europa en dat op een even vlotte manier als met euromunten en -biljetten.

In maart 2000 werd op de Europese Top van Lissabon een ambitieus plan ondertekend om de Europese Unie tegen 2010 om te vormen tot « de meest competitieve kenniseconomie ter wereld, die in staat is tot duurzame groei met een kwantitatieve en een kwalitatieve toename van de tewerkstelling en een grotere sociale samenhang, met respect voor het milieu. »

Omdat er weinig vooruitgang geboekt werd, besliste de Europese Raad in 2004 zijn doelstellingen terug te schroeven tot economische groei en werkgelegenheid. Om dit tot een goed einde te kunnen brengen, was de creatie van een Europese betaalmarkt waarbij de betaalverschillen tussen de lidstaten verdwijnen en alle betalingen binnen Europa « binnenlandse betalingen » zijn een absolute noodzaak.

Dat de nood hoog was, bewijst wellicht het volgende voorbeeld. Bij het begin van de 21ste eeuw konden de kosten voor een overschrijving van € 100 vanuit Griekenland naar Finland oplopen tot € 47. Vanaf 2001 bedroegen de kosten voor een internationale overschrijving van € 100 binnen de eurozone nog altijd gemiddeld € 24, wat nog behoorlijk hoog was. De Europese Commissie zette een belangrijke stap in de richting van SEPA door de prijs voor internationale betalingen op het niveau te brengen van de nationale betalingen. Maar de prijs is maar één facet van de hele operatie, ook de betaalinstrumenten moesten gestandaardiseerd worden binnen één wettelijke context.

SEPA
Single Euro Payments Area

De gevolgen van deze standaardisering zijn intussen duidelijk geworden voor de meeste gebruikers: bankkaarten zijn tegenwoordig uitgerust met de MAESTRO-chip waarmee we zowel in het binnenland als in het buitenland kunnen betalen. Een andere opvallende verandering is het rekeningnummer. Dit zogenaamde IBAN-nummer of International Bank Account Number is iets langer geworden en begint voortaan met een landencode gevolgd door 2 controlecijfers en het vroegere rekeningnummer, alles netjes opgesplitst in groepjes van 4 karakters. Elke bank heeft ook een identificatiecode gekregen (BIC of Bank Identifier Code) die soms terug te vinden is op betaalformulieren.

SEPA beperkt zich tot betalingen met kaarten, overschrijvingen en domiciliëringen. Met cheques, handelswissels en andere betaalmiddelen die eventueel nog gebruikt worden in andere landen, wordt geen rekening gehouden binnen SEPA omdat ze verouderd en duur zijn. Hun gebruik wordt dan ook eerder ontraden dan gestimuleerd.

SEPA is een initiatief van de Europese Commissie, dat ondersteund wordt door de Europese Centrale Bank. De ontwikkeling en praktische uitvoering zijn in handen van de banksector.

Identificatiecodes van de grootste Belgische banken:

BNP Paribas-Fortis:	GEBA BE BB
Dexia:	GKCC BE BB
KBC:	KRED BE BB
ING:	BBRU BE BB

Bretton Woods-instellingen

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, vormde het vakantieoord Bretton Woods in New Hampshire (VS) het kader voor een internationale conferentie die geschiedenis schreef. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank (WB) werden er opgericht. De grondleggers van deze conferentie, de Britse econoom John Maynard Keynes en de Amerikaanse econoom van de US Treasury Harry Dexter White wilden een kader creëren voor samenwerking en economische ontwikkeling, dat naar een stabielere en bloeiende wereldeconomie zou leiden. Men wilde ook het verwoeste Europa weer opbouwen. Sindsdien werden de activiteiten van deze instellingen, waarbij momenteel 186 landen zijn aangesloten, aangepast aan de veranderende wereldeconomie en zijn nieuwe inzet.

Het IMF, waarvan de Belg Camille Gutt de eerste directeur-generaal was (1946-1951), streeft naar een internationale monetaire samenwerking: het geeft zijn leden raad over het te volgen economische beleid en technische bijstand. Het staat ze leningen toe (met relatief korte looptijden en voor het grootste deel gefinancierd met de ledenbijdragen – quota's –) en helpt ze actieplannen te ontwikkelen om hun betalingsbalansproblemen op te lossen.

De WB steunt de economische langetermijnontwikkeling en de armoedebestrijding door haar leden technische en financiële steun te verlenen, zodat ze sectorale hervormingen kunnen doorvoeren of specifieke projecten kunnen realiseren. Deze steun heeft meestal een langetermijnkarakter en wordt gefinancierd met de bijdragen van de leden en door uitgifte van obligaties.

Het IMF en de WB werken regelmatig samen. Hoe het IMF de situatie van een land en zijn algemene economische politiek beoordeelt, is voor de WB een belangrijke informatiebron waardoor ze eventuele ontwikkelings- of hervormingsprogramma's kan uitwerken. Anderzijds houdt het IMF voor zijn aanbevelingen over economisch beleid rekening met de raadgevingen van de WB over structurele en sectorale hervormingen.

Het IMF en de WB hebben ook in bepaalde specifieke domeinen hun krachten gebundeld:

- 1996: een initiatief om de buitenlandse schulden te verlichten van de arme landen met een erg grote staatsschuld;
- 1999: de *Strategische documenten om de armoede terug te dringen* omkaderen het initiatief van 1996 en maken het mogelijk dat het IMF en de WB leningen tegen erg voordelige voorwaarden toestaan;
- 1999: de *Evaluatieprogramma's van de financiële sector* maken het mogelijk de nationale financiële systemen te beoordelen en geschikte herstelmaatregelen aan te bevelen;
- 2004: het eerste *Global Monitoring Report* gaat na welke vooruitgang werd geboekt door de maatregelen en noodzakelijke acties die voortvloeiden uit de *Millenniumdoelstellingen*, die door de Verenigde Naties werden vastgelegd op de Millenniumtop (New York, 2000);
- 2009: op de top van de G20 in Londen raakten de deelnemers het eens om het IMF bijkomende middelen ter beschikking te stellen voor het bestrijden van de economische en financiële crisis. Het krijgt ook een grotere rol toebedeeld in het macro-prudentieel toezicht. Zo moet het nauw samenwerken met het *Financial Stability Board* om mogelijke risico's voor het wereldwijde financiële systeem zo vroeg mogelijk op te sporen en gepaste acties voorstellen. Het zal ook nagaan of de nieuwe regelgeving in verband met financiële regulering overal wordt nageleefd.

Belgische kiesgroep bij het IMF

Het IMF werd in 1944 opgericht in Bretton Woods. Met zijn 186 lidstaten omspant het vandaag haast de hele wereld, waardoor het zijn rol van «expertisecentrum» voor de financiële stabiliteit in de wereld kan vervullen.

De vijf belangrijkste aandeelhouders van het IMF – VS, Duitsland, Japan, Frankrijk en Groot-Brittannië – benoemen er ieder een. De andere beheerders worden om de twee jaar verkozen door de gouverneurs van de overige landen. Sommige landen zoals China, Rusland en Saoedi-Arabië blijven daarbij op hun eentje. Andere landen groeperen zich in **constituanten** en kiezen een beheerder, wiens stemgewicht overeenkomt met de som van de stemmen van de landen uit zijn kiesgroep.

Door zich aan te sluiten bij het IMF aanvaardt een lidstaat een financiële bijdrage te leveren in overeenstemming met zijn economisch gewicht. Zijn aandeel bepaalt zijn toegang tot de middelen van het IMF en het gewicht van zijn stem.

De **Raad van Gouverneurs** is het hoogste beslissingsorgaan; iedere lidstaat is erin vertegenwoordigd.

Een invloedrijke kiesgroep

Maar het is de Raad van Bestuur die de lopende zaken behartigt; daarin zetelen 24 beheerders.

Tot de Belgische constituante behoren Hongarije, Kazachstan, Luxemburg, Oostenrijk, Slovenië, Slowakije, Turkije, Tsjechië en Wit-Rusland. Deze kiesgroep is qua stemgewicht de belangrijkste: hij vertegenwoordigt 5,15 % van de stemmen en bereikt dus bijna het maximum (5,50 %) dat een constituante mag vertegenwoordigen.

De positie die dit voor België oplevert is niet alleen nuttig in de Raad van Bestuur, maar ook in het *Internationaal Monetair en Financieel Comité*, dat de politieke richting van het IMF bepaalt, en het *Comité voor Ontwikkeling*, dat aan de gouverneurs rapporteert over de ontwikkelingslanden.

Fototsessie tijdens de monetaire conferentie Bretton Woods in het Mount Washington Hotel.

Van G5 naar G20

Tijdens het laatste kwart van de vorige eeuw kende het intergouvernementele overlegorgaan een explosieve groei. Het begon vrij klein in de jaren '70 met de G5.

De staats- en regeringsleiders van de vijf sterkst geïndustrialiseerde landen of de G5 – Duitsland, Frankrijk, Japan, Verenigd Koninkrijk en Verenigde Staten – kwamen bijeen om hun economisch beleid op elkaar af te stemmen. In 1982 vroegen ze hun ministers van Financiën, later bijgestaan door hun centrale bankiers, om hun multilateraal toezicht te versterken met het oog op stabielere wisselkoersen.

Vanaf 1975 werden jaarlijks economische topontmoetingen georganiseerd voor de staats- en regeringsleiders van de zeven sterkst geïndustrialiseerde landen (G7 = G5 + Canada en Italië). Op het niveau van de ministers van Financiën en centrale bankiers kwam de G7 in de plaats van de G5 als belangrijkste overlegorgaan. Deze G7 vergadert minstens tweemaal per jaar om de economische ontwikkelingen door te lichten en het economische beleid van de lidstaten te beoordelen. Zij proberen er hun economische betrekkingen af te stemmen op economische groei, een evenwichtige betalingsbalans en wisselkoersstabiliteit. Het forum van de G8 is een uitbreiding van de G7 met Rusland (1998).

De G10 is vreemd genoeg geen natuurlijk uitvloeisel van de G5, G7 en G8. Deze multilaterale groep ontstond reeds in het begin van de jaren '60 toen het IMF op zoek ging naar bijkomende financiële middelen. Het deed daarvoor een beroep op de tien

lidstaten met het grootste aandeel in het kapitaal: behalve de leden die later de G7 vormden, maken ook België, Nederland en Zweden deel uit van dit forum. Ook Zwitserland trad later als het 11de lid toe tot de G10. Op initiatief van de VS buigt deze groep van ministers van Financiën en centrale bankiers zich ook over de organisatieproblemen van het internationale monetaire stelsel en recenter ook over vraagstukken inzake financiële stabiliteit, zoals de versterking van de internationale betalingssystemen. Ze spelen een belangrijke rol in het toezicht op en de regulering van het internationale monetaire en financiële stelsel.

Op Japan na komen alle leden van de G7 en G10 uit westerse landen. De laatste decennia is er echter een mondialisering op gang gekomen en een aantal Afrikaanse, Aziatische en Latijns-Amerikaanse groeilanden hebben de groep van belangrijke en invloedrijke economieën vergroot. In 1999 werd deels als antwoord op de financiële crises van de late jaren '90 en deels om de jonge markteconomieën in de overlegorganen te betrekken de G20 opgericht. De groep bestaat uit 19 landen en de Europese Unie. Gezamenlijk vertegenwoordigen zij ongeveer 90 % van het bruto nationaal product van de wereld, 80 % van de handel en 65 % van de wereldbevolking. Het internationale financiële systeem en financiële stabiliteit in het bijzonder zijn de aandachtspunten van deze groep.

Samenstelling G20

Argentinië	Australië	Brazilië	Canada	China
Duitsland	Frankrijk	India	Indonesië	Italië
Japan	Mexico	Rusland	Saoedi-Arabië	Turkije
Verenigd Koninkrijk	Verenigde Staten	Zuid-Afrika	Zuid-Korea	Europese Unie

Wereld Economisch Forum – Wereld Sociaal Forum

Het Wereld Economisch Forum (WEF) is een onafhankelijke internationale organisatie die aan de wereldleiders en het bedrijfsleven een uitgebreid kader biedt om de grote problemen van de planeet te bespreken en samen naar oplossingen te zoeken.

Het WEF zag het levenslicht in 1970, het jaar waarin de Zwitserse academicus Klaus Schwab Europese bedrijfsleiders bijeen bracht in het Zwitserse Davos om *business strategies* te bespreken. Door de jaren heen verruimde de agenda en namen steeds meer belangrijke bedrijfs- en wereldleiders deel, samen met religieuze leiders, afgevaardigden van vakbonden, van sociale organisaties, enz.

Invloedrijk

De jaarlijkse vergadering van het WEF vindt gewoonlijk plaats in januari in Davos. In 2002 echter werd de jaarlijkse vergadering georganiseerd in New York, als een blijk van solidariteit en vertrouwen na de aanslagen van 11 september 2001.

Volgens de voorstanders is het WEF een ideale gelegenheid voor dialogen en debatten over de grote sociale en economische problemen van de planeet, aangezien zowel vertegenwoordigers van de belangrijkste economische organisaties als vertegenwoordigers van de belangrijkste politieke organisaties als intellectuelen aanwezig

zijn en omdat de gesprekken in een informele sfeer worden gehouden. Door het gewicht dat veel deelnemers in de schaal leggen, gaat er een grote invloed uit van dit forum. Niet iedereen is het echter eens met hun zienswijze.

Er worden ook regionale vergaderingen georganiseerd. In juni 2003 bijvoorbeeld, werd in Jordanië een vredesvergadering georganiseerd, bijgewoond door meer dan 1.200 deelnemers.

Sociale tegenpool

Als tegenreactie werd in 2001 in Porto Allegre (Brazilië) het Wereld Sociaal Forum opgericht. Het verzet zich tegen globalisering en streeft er vooral naar mogelijke alternatieven een ruimere bekendheid te geven. Het legt de nadruk op o.a. schuldkwijtschelding, armoedebestrijding en eerlijke handel. Het WSF wordt georganiseerd door diverse maatschappelijke groeperingen en het houdt zijn jaarvergadering meestal tegelijkertijd met deze van het WEF. De thuisbasis voor de vergaderingen is Porto Allegre maar af en toe vindt de vergadering gedecentraliseerd plaats in Afrika, Latijns-Amerika en Azië. In 2004 ging het WSF door in Mumbai, India. Meer dan 100.000 mensen namen er toen aan deel.

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven – Nationale Arbeidsraad

Sociaal overleg en consensus zijn een belangrijk kenmerk van het Belgische beleid. Op federaal niveau vormen de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) de koepels van de sociale onderhandelings- en overlegstructuur. Beide instellingen zijn dan ook paritair samengesteld, wat betekent dat in de plenaire vergadering (algemeen beslissingsorgaan) en het dagelijks bestuur (dagelijkse beleidsvoering) een gelijk aantal vertegenwoordigers van de werkgevers en de vakbonden zetelen.

De CRB werd, samen met de ondernemingsraden op ondernemingsniveau, opgericht door de wet van 20 september 1948. Dit gebeurt op twee manieren.

Eenzijds organiseert de CRB de dialoog tussen de sociale gesprekspartners en treedt hij op als forum waar de grote sociaal-economische debatten kunnen plaatsvinden.

Anderzijds publiceert de CRB, op eigen initiatief of in opdracht, verslagen met hierin de standpunten van de sociale partners. Deze verslagen hebben steeds een louter adviesgevende bevoegdheid. Ze bestrijken een ruim aantal domeinen die relevant zijn voor het Belgische bedrijfsleven, zoals bijvoorbeeld het sociaal-economisch beleid, het Europese beleid, de organisatie van de economie, duurzame ontwikkeling en nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen.

Loonkostenontwikkeling

Met de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen werd aan de CRB gevraagd om jaarlijks een technisch verslag te publiceren over de maximale beschikbare marges voor de loonkostenontwikkeling. Dit verslag steunt op twee pijlers.

De eerste analyseert of de ontwikkeling van de loonkosten in België in gelijke pas blijft met die van onze drie belangrijkste buurlanden en handelspartners: Duitsland, Frankrijk en Nederland. Deze analyse vormt een belangrijk gegeven bij de tweejaarlijkse onderhandelingen over een interprofessioneel akkoord, meer bepaald bij het vastleggen van een nieuwe loonnorm, die aangeeft hoe sterk de lonen in de Belgische ondernemingen mogen stijgen.

Tweemaal per jaar publiceert de CRB in samenwerking met de NAR een verslag over de ontwikkeling van de loonkost in België en zijn drie grote buurlanden.

De tweede pijler van het verslag bestudeert de structurele aspecten van het concurrentievermogen en de werkgelegenheid. De wet schrijft o.m. een evaluatie voor van de werking van de arbeidsmarkt, de innovatieprocessen, de structuren voor de financiering van de economie, de determinanten van de productiviteit, de opleidings- en onderwijsstructuren, de veranderingen in de organisatie en de ontwikkeling van de ondernemingen.

Tot slot is de CRB ook verantwoordelijk voor de regelgeving over de economische en financiële inlichtingen die de ondernemingen aan hun ondernemingsraden moeten verstrekken.

Pensioenstelsels

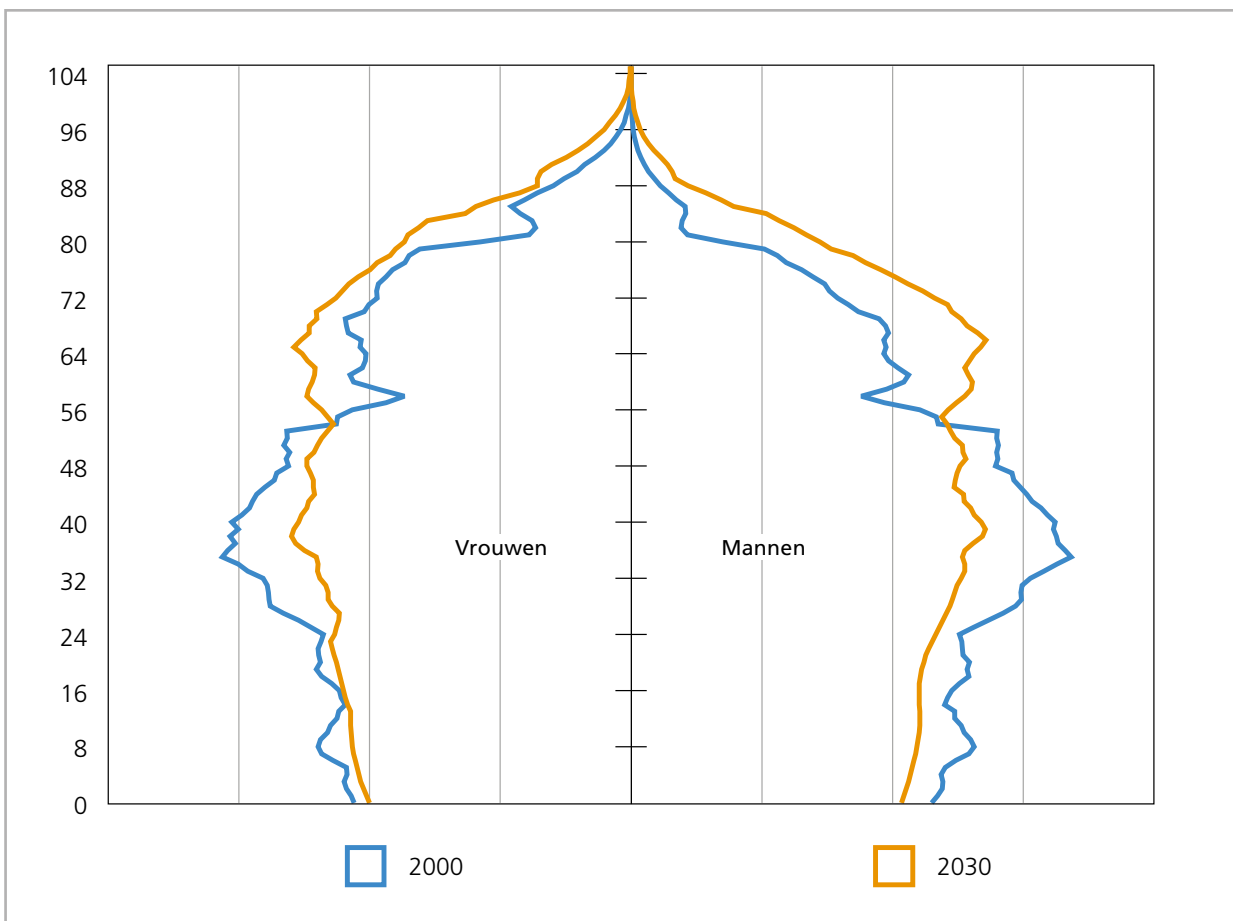
De vergrijzing van de bevolking en de noodzaak om de pensioenen te blijven betalen met een kleinere groep actieven hebben de belangstelling voor de pensioenfondsen opgevijseld.

Pensioenfondsen zijn in ons land behoorlijk minder ontwikkeld dan in bijvoorbeeld Nederland of Groot-Brittannië. Om beter hun plaats te begrijpen in de pensioenproblematiek, is het zinvol om de pensioenfondsen te situeren tegenover de andere aspecten van het pensioenstelsel, dat op drie pijlers steunt.

Wettelijk pensioen

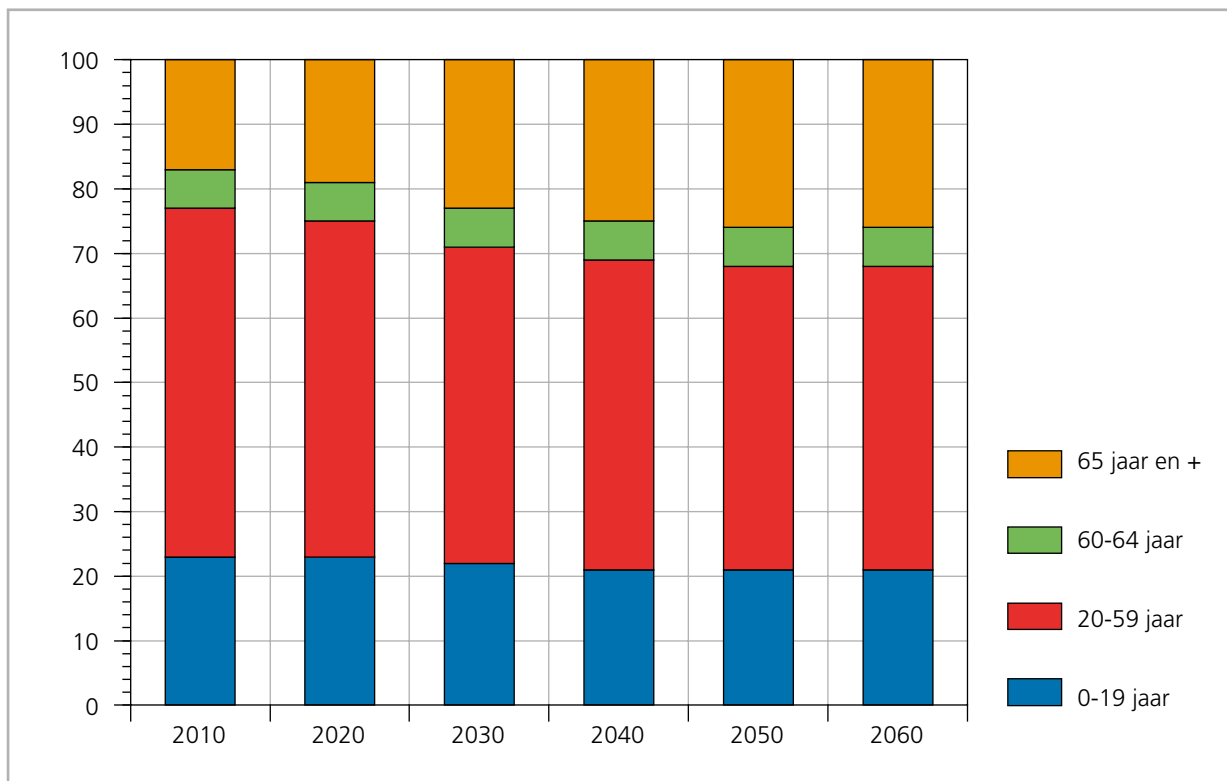
De **eerste pijler** is het wettelijke pensioen dat voor bedienden en zelfstandigen gefinancierd wordt volgens het herverdelingsprincipe: met de bijdragen die de werknemers vandaag betalen, worden de huidige pensioenen betaald.

Bevolkingspiramide: 2000-2030

Leeftijdsspreiding – Prognose tot 2060

(in %)

Bron : 2000-2007 : waarnemingen, ADSEI; 2008-2061 : Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060, FPB en ADSEI

Pensioenfondsen

De **tweede pijler** is rechtstreeks gekoppeld aan de beroepsactiviteit en steunt op twee basisprincipes: exteriorisatie en kapitalisatie. Met exteriorisatie bedoelen we dat het pensioenfonds moet worden opgericht onder een andere juridische entiteit dan die van de werkgever: hetzij als een vzw, hetzij als een onderlinge verzekeringsmaatschappij. Met kapitalisatie bedoelen we dat de bijdragen van de werknemers en de werkgever worden opgespaard om ze later uit te keren aan de werknemers die deze bijdragen hebben opgebouwd.

De pensioenfondsen zijn echter niet de enige instellingen die onder deze pijler vallen, want je hebt ook de pensioenfondsen van de zelfstandigen en de verzekeringsmaatschappijen, vooral voor de groepsverzekeringen.

De CBFA ziet toe op de pensioenfondsen met een dubbele controle. Enerzijds is er een prudentiële controle opdat de bedragen die op die manier worden gekapitaliseerd op een voorzichtige manier worden beheerd en anderzijds gaat men na of de sociale wetgeving inzake aanvullende pensioenen wordt nageleefd.

Pensioensparen

Tot slot is er ook nog een **derde pijler** waarin alle pensioenbijdragen vallen die niet rechtstreeks met de beroepsactiviteit van de werknemer te maken hebben; het pensioensparen (of de pensioenverzekering) is hiervan het bekendste voorbeeld.

Prudentieel toezicht

Het behoort tot de hoofdtaken van een centrale bank om zowel de monetaire stabiliteit als de stabiliteit van het financiële systeem te handhaven. Het waarborgen van de financiële stabiliteit gebeurt voor een belangrijk gedeelte door het prudentieel toezicht. Na de financiële crisis van 2008 werd de structuur van het prudentieel toezicht zowel in België als in de Europese Unie grondig hervormd, terwijl ook de regelgeving strenger werd.

Micro- en macroprudentieel toezicht

Het microprudentieel toezicht op individuele financiële instellingen moet voorkomen dat een instelling failliet zou gaan. De toezichthouder beoordeelt hoeveel risico een instelling neemt en controleert of de aangelegde financiële reserves daarmee in overeenstemming zijn. De uiteindelijke doelstelling is het beschermen van de spaarder en de belegger.

Het macroprudentieel toezicht moet de stabiliteit van het globaal financieel systeem vrijwaren door het systeemrisico te beoordelen en bijvoorbeeld de onderlinge afhankelijkheden tussen de financiële instellingen te analyseren. De uiteindelijke doelstelling is het vermijden dat financiële instabiliteit een negatieve impact zou hebben op de reële economie.

Reorganisatie van het prudentieel toezicht in België

De wet van 2 juli 2010 heeft de structuur van het toezicht op de financiële sector in België hervormd volgens het zogenaamde Twin Peaks- of bipolaire model.

Zowel het macro- als het microprudentieel toezicht op de kredietinstellingen, de beursvennootschappen en de verzekeringsmaatschappijen worden vanaf 1 april 2011 uitgeoefend door de Nationale Bank van België.

De FSMA (Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten) is bevoegd voor de consumentenbescherming en het toezicht op de financiële producten en markten (gedragstoezicht). De FSMA is de opvolger van de CBFA (Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen).

Reorganisatie van het prudentieel toezicht in de EU

Het micro- en macroprudentieel toezicht in de EU werden eveneens hervormd met het oog op de versterking van de financiële toezichtstructuur

binnen Europa. Het is van groot belang om de risico's die een bedreiging vormen voor de stabiliteit van het financiële systeem op te sporen en over een doeltreffend waarschuwingssysteem te beschikken.

Speerpunten van de Europese hervorming zijn: de uitwisseling van informatie, een grotere harmonisatie en de oprichting van een aantal overkoepelende instellingen.

Voor het microprudentieel toezicht werden drie toezichtautoriteiten (ESAs: European Security Authorities) opgericht: de EBA (European Banking Authority), de EIOPA (European Insurance and Occupational Pensions Authority) en de ESMA (European Securities and Markets Authority). Ze maken deel uit van een netwerk en werken nauw samen met de nationale toezichtautoriteiten.

De ESRB (European Systemic Risk Board) is de overkoepelende instelling voor het macroprudentieel toezicht in de EU. Ze waarschuwt tijdig voor mogelijke systeemrisico's en doet, waar nodig, aanbevelingen om deze risico's aan te pakken.

Strengere regelgeving: Bazel III

Het Bazels Comité voor Banktoezicht, bestaande uit internationale bancaire toezichthouders en afgevaardigden van de centrale banken van de G20, heeft in 2009 een strengere regelgeving voor de banken uitgewerkt: het zg. Bazel III-pakket. Deze hogere eisen inzake kwaliteit en hoeveelheid kapitaal en inzake liquiditeit van de banken werden in 2010 door de G20 goedgekeurd.